

Rozmowa z wiceministrem Marcinem Horałą

str. 4-7

**Konkurs
EuroSkills 2023**
str. 30-31

Na wakacyjnych szlakach z PBU
str. 38-41

w Centrum

Magazyn Projektów Europejskich

ISSN 2545-1383 **Nr 2/2023**

Słowo wstępne
str. 3

WYWIAD

**Nowa perspektywa finansowa
na lata 2021-2027**
str. 4-7

TURYSTYKA

Unijna branża turystyczna po pandemii
str. 8-9

Obszar chroniony, obszar dostępny
str. 10-11

DZIEDZICTWO KULTUROWE

Kopalnie krzemienia i soli a projekty UE
str. 12-13

Muzeum Zamoyskich w Kozłowie
str. 14-15

ZAMEK w Poznaniu
str. 16-17

W katowickiej Strefie Kultury
str. 18-21

Podlaskie centrum nauki o drewnie
str. 22-23

Bitwa pod Grunwaldem w nowej szacie
str. 24-25

W trosce o kulturę
str. 26-27

ZDROWIE

W Ogrodzie Botanicznym w Kielcach
str. 28-29

EDUKACJA

Konkurs EuroSkills 2023
str. 30-31

DZIAŁANIA PROSPOŁECZNE

FERS na dobry początek
str. 32-33

WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA

Skarby polsko-saksońskiego pogranicza
str. 34-37

Na wakacyjnych szlakach z PBU
str. 38-41

**Zrównoważona turystyka w regionie
Południowego Bałtyku**
str. 42-43

Polsko-słowackie trasy turystyczne
str. 44-45

Na północnym wschodzie Polski
str. 46-47

EKSPERT RADZI

Porwanie Baltazara Gąbki (cz. 2)
str. 48-49

Szanowni Państwo,

w przedwakacyjnym numerze „w Centrum” skupiamy się na Funduszach Europejskich w kontekście rozwoju turystyki. Według analizy Europejskiego Trybunału Obrachunkowego Unia Europejska jest najczęściej odwiedzanym regionem na świecie. Turystyka jest kluczowym sektorem unijnej gospodarki. Przynosi około 9,9 proc. produktu krajowego brutto oraz daje około 11,6 proc. wszystkich miejsc pracy w UE. Sytuacja różni się oczywiście pomiędzy poszczególnymi krajami, a w Polsce turystyka generuje tylko około 6 proc. PKB. Jednocześnie ponad 75 proc. odwiedzających stanowią w Polsce turyści krajowi. Z drugiej strony Polska była jednym z głównych beneficjentów Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, który zapewnia większość unijnego dofinansowania na rzecz inwestycji bezpośrednio związanych z turystyką. Możemy zatem oczekiwać pozytywnych efektów tego wsparcia, szczególnie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19.

Na wstępie zapraszam do lektury wywiadu z wiceministrem funduszy i polityki regionalnej Marcinem Horałą. Rozmawiamy o potencjale programów Interreg, a także o rynku partnerstw publiczno-prywatnych. Następnie zabieramy Państwa do różnych zakątków naszego kraju, by poznać nie tylko efekty samych projektów, ale również przypomnieć sobie, jak różnorodnym i bogatym potencjałem turystycznym dysponujemy – sami albo wspólnie z naszymi sąsiadami. Liczymy także na transformację ekologiczną i cyfrową w turystyce, aby zmieniać niekorzystne trendy związane z degradacją środowiska czy dostępnością.

Na koniec życzę Państwu prawdziwego odpoczynku, niekoniecznie w tempie *last minute*. Może ten spokój czy wrażenia estetyczne nie są tak daleko od nas, jak by się mogło wydawać. Niech lato 2023 przyniesie Państwu jak najwięcej pozytywnych wrażeń!

DR LESZEK BULLER
dyrektor Centrum Projektów Europejskich

Rozmowa z wiceministrem funduszy i polityki regionalnej Marcinem Horałą

fot. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

Nowa perspektywa finansowa na lata 2021-2027

W latach 2021-2027 Polska uczestniczy w 11 programach Interreg z łącznym budżetem prawie 1,8 mld euro. Nasz kraj pełni funkcję instytucji zarządzającej dla transgranicznych programów: Interreg Południowy Bałtyk 2021-2027, Interreg Polska – Słowacja 2021-2027, Interreg Polska – Saksonia 2021-2027 oraz Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021-2027.

W programie Interreg Południowy Bałtyk 2021-2027 zakończono pierwszy nabór wniosków. Jak duże było nim zainteresowanie? Kiedy dowiemy się, jakie projekty otrzymały dofinansowanie?

Pierwszy nabór wniosków na regularne projekty spotkał się z dużym odzewem. Wnioskodawcy złożyli 36 wniosków o dofinansowanie na kwotę 54,1 mln euro, co stanowi 63,3 proc. całego budżetu programu. Najliczniejszą grupę stanowiły propozycje projektów na rzecz rozwoju gospodarki o obiegu zamkniętym, opartej na zrównoważonym i oszczędnym korzystaniu z zasobów naszej planety. Wnioskowana kwota na dofinansowanie tych przedsięwzięć to ok. 12,6 mln euro.

Kolejnymi pod względem zainteresowania były tematy cyfryzacji oraz zrównoważonej i innowacyjnej turystyki. Pod koniec czerwca, po przeprowadzeniu oceny formalnej oraz jakościowej, ogłoszono, które projekty otrzymają dofinansowanie.

W programie Interreg Polska – Słowacja 2021-2027 również odbyły się już pierwsze nabory wniosków. Który obszar tematyczny cieszył się największą popularnością?

Pierwsze nabory w polsko-słowackim programie zakończyły się z wynikiem 51 złożonych wniosków o łącznej wartości dofinansowania prawie 63 mln euro. Łączna kwota, o którą ubiegali się wnioskodawcy, znacznie przekroczyła pulę dostępnych środków w tych naborach. Ponad połowa wniosków dotyczyła działań, które mają wspierać przystosowanie do zmian klimatu i zapobieganie klęskom żywiołowym czy katastrofom.

W projektach realizowanych w ramach programów Interreg muszą występować beneficjenci zarówno z Polski, jak i z zagranicy. Przyjmując one postać międzynarodowych, partnerskich przedsięwzięć. Czy w programach są przewidziane działania, które mogą ułatwić budowanie takich transgranicznych partnerstw?

W każdym z programów Interreg oferujemy szereg narzędzi, które mają pomóc zainteresowanym podmiotom nawiązać międzynarodowe partnerstwa i pozyskać dotacje na realizację wspólnych pomysłów. Jednym z nich są platformy poszukiwania partnerów. W programie Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021-2027 odbyły się już dwa bezpłatne Fora Poszukiwania Partnerów: jedno w całości poświęcone sprawom zdrowia, a drugie –

zagadnieniom środowiska i klimatu. W każdym z nich wzięli udział przedstawiciele ponad 100 instytucji z Polski i Ukrainy. Uczestnikami spotkań byli m.in. dyrektorzy szpitali, stacji pogotowia ratunkowego, przedstawiciele uczelni, organizacji pozarządowych, instytucji ochrony przyrody, agencji rozwoju regionalnego oraz samorządowcy z całego obszaru programu.

Podczas obu wydarzeń potencjalni beneficjenci mieli okazję przede wszystkim dowiedzieć się, jak znaleźć partnera po drugiej stronie granicy, wyznaczyć wspólne obszary współpracy i wspólne cele do osiągnięcia. Mogli również zapoznać się z inspirującymi przykładami dobrych praktyk i doświadczeń projektów z poprzednich edycji programu. Innym wsparciem dla przyszłych partnerów projektów jest możliwość poszukiwania partnerskiej organizacji na stronie internetowej programu. Takie narzędzie mamy m.in. na stronie programu Interreg Polska – Słowacja 2021-2027. Za pomocą specjalnego formularza można zgłosić swój pomysł na przedsięwzięcie i zobaczyć listę partnerów chętnych do współpracy.

Z kolei dla polskich i niemieckich wnioskodawców odbyły się spotkania warsztatowe. Podczas warsztatów pracownicy Wspólnego Sekretariatu Programu Interreg Polska – Saksonia 2021-2027 udzielali informacji oraz wskazówek, jak prawidłowo przygotować i złożyć wniosek o dofinansowanie. Uczestnicy spotkań mogli dowiedzieć się, na czym polega partnerstwo w transgranicznym projekcie, czym jest tzw. „efekt transgraniczny” i jakie są kryteria współpracy dla instytucji z obu stron granicy.

Podmioty zainteresowane realizacją projektu w rozbudowanych konsorcjach w ramach Interregu miały z kolei możliwość udziału w licznych webinarach online na temat tego, jak zbudować międzynarodowe partnerstwo, zarządzać budżetem czy prowadzić działania komunikacyjne.

W programach o dużym zasięgu geograficznym, takich jak: Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027, Interreg Europa Środkowa 2021-2027 oraz Interreg Europa 2021-2027, nasz Krajowy Punkt Kontaktowy w Katowicach prowadzi dla partnerów z Polski spotkania informacyjne i udziela konsultacji w języku polskim.

Jaki obszar tematyczny wzbudził największe zainteresowanie wnioskodawców w naborach ogłoszonych w tym roku w programie Interreg Polska – Saksonia 2021-2027?

W ogłoszonych do tej pory naborach partnerzy wiodący z Polski i Saksonii złożyli w sumie 18 wniosków o dofinansowanie regularnych projektów. Wartość wnioskowanego dofinansowania z UE wyniosła prawie 20 mln euro. Wnioskodawcy mogli zgłaszać swoje pomysły na projekty o profilu kulturalnym, turystycznym lub edukacyjnym. Do wyboru mieli również temat przystosowania do zmian klimatu, zapobiegania klęskom żywiołowym oraz katastrofom lub współpracę mieszkańców i instytucji.

Największym powodzeniem spośród wymienionych dziedzin cieszyły się dwa obszary: kultura i zrównoważona turystyka oraz transgraniczna współpraca lokalnych społeczności i instytucji publicznych. Wszystkie wnioski najpierw przejdą ocenę formalną i merytoryczną. O tym, które z nich otrzymają dofinansowanie, dowiemy się jesienią.

Na jakim etapie znajduje się wdrożenie programu Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021-2027? Czy zaplanowane zostały już nabory wniosków?

Komisja Europejska podjęła decyzję o przyjęciu tego programu jeszcze pod koniec ubiegłego roku. Po rezygnacji ze współpracy z Rosją i Białorusią współpraca z Ukrainą w nowym programie ma dla nas wyjątkowe znaczenie i zyskuje symboliczną wartość w obliczu trwającej wojny.

Za nami już dwa spotkania Komitetu Monitorującego (KM). Jest to główny i niezależny organ decyzyjny, powołany przez państwa uczestniczące w programie, aby monitorować jego wdrażanie. Członkami KM są przedstawiciele instytucji rządowych, regionalnych i lokalnych z obu krajów, a także organizacje reprezentujące różne dziedziny życia społecznego.

Na spotkaniu w lutym KM zatwierdził ramowy harmonogram naborów, kryteria oceny projektów oraz pakiet aplikacyjny dla dużych, infrastrukturalnych projektów. W maju KM przyjął zestaw dokumentów, które są niezbędne, żeby złożyć wniosek o dofinansowanie w otwartym konkursie. Pierwszy nabór otworzyliśmy 31 maja podczas uroczystej inauguracji programu Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021-2027.

Nabór potrwa do końca lipca br. Wnioskodawcy mogą ubiegać się o unijne dofinansowanie dla inicjatyw o tematyce zdrowotnej lub dla działań na rzecz środowiska. Łączny budżet naboru

to ponad 81 mln euro. Kolejny nabór zostanie uruchomiony w przyszłym roku. Wtedy projektodawcy będą mogli zgłaszać propozycje projektów z zakresu turystyki oraz efektywnej administracji publicznej. Budżet przyszłego naboru to ok. 41 mln euro.

31 maja 2022 roku zakończył się pierwszy nabór wniosków w programie Interreg Europa 2021-2027. Jakie były wyniki pierwszego naboru? Ile wniosków dotyczyło polskich województw i jakiego rodzaju beneficjenci ubiegali się o dofinansowanie? Jak można podsumować pierwsze doświadczenia?

Zgodę na dofinansowanie otrzymały łącznie 72 projekty, z czego 38 to projekty, w których uczestniczą polscy partnerzy z 12 województw. Są to m.in.: władze regionalne, władze lokalne, agencje, fundacje i instytuty. Trzy polskie instytucje pełnią w tych projektach rolę partnera wiodącego, czyli odpowiadają za cały projekt pod względem prawnym i finansowym. Wśród dominujących tematów projektów, które będą realizować polskie podmioty, są: efektywność energetyczna, innowacje społeczne, w tym w zakresie integracji migrantów, promocja nowoczesnych rozwiązań w opiece zdrowotnej czy wzrost konkurencyjności sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Bardzo nas cieszą sukcesy polskich wnioskodawców, którzy podjęli się realizacji ambitnych pomysłów w szerszych projektowych konsorcjach. Chciałbym dodać, że do 9 czerwca br. trwał drugi nabór wniosków. Międzynarodowe propozycje projektowe mogą dotyczyć wszystkich zagadnień polityki spójności. Projekty mogą wpisywać się np. w działania z zakresu wykorzystania zaawansowanych technologii, ekologii i klimatu czy włączenia społecznego. Budżet tego naboru wynosi ok. 130 mln euro.

Jak wypadły nabory w innych programach Interreg z udziałem Polski? Czy można jeszcze składać wnioski w tych programach?

Inne konkursy również przyciągnęły uwagę projektodawców. Dla przykładu w niewielkim obszarowo programie Interreg Litwa – Polska 2021-2027 wpłynęło 131 wniosków o dotacje dla transgranicznych działań. Polscy partnerzy wiodący przedłożyli aż 63 projekty. Warto też podkreślić rosnące zainteresowanie polskich instytucji ofertą programów transnarodowych. Zakończony w marcu nabór w programie

Region Morza Bałtyckiego pokazał, że we wszystkich złożonych projektach planuje wziąć udział 126 polskich partnerów, z czego 61 spróbowało swoich sił po raz pierwszy! W ostatnio zorganizowanym naborze w programie Interreg Europa Środkowa 2021-2027 ogółem wpłynęło 210 wniosków. Polskę reprezentuje aż 201 podmiotów.

Wnioskodawcy nadal mogą ubiegać się o środki, np. trwają konkursy w programach na zachodniej granicy, tj. Interreg VI A Meklemburgia – Pomorze Przednie/Brandenburgia/Polska 2021-2027, Interreg Brandenburgia – Polska 2021-2027 oraz Interreg Czechy – Polska 2021-2027.

Życzymy powodzenia wszystkim projektom i zachęcamy do śledzenia aktualnych informacji o naborach na stronie: www.interreg.gov.pl.

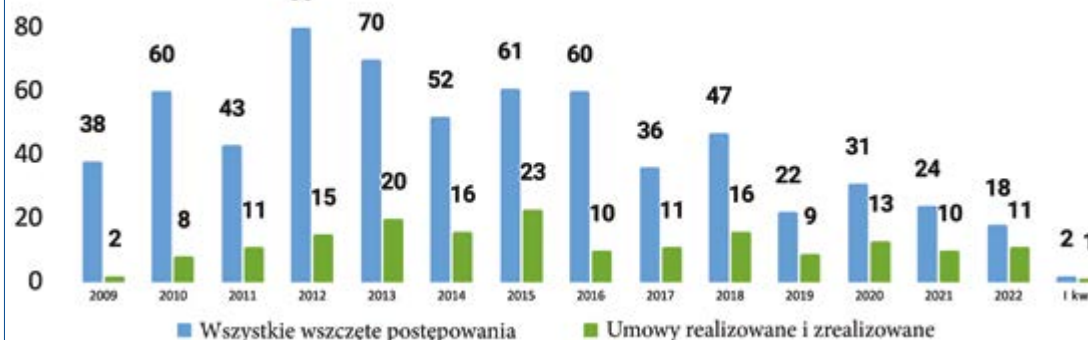
Niedawno ukazał się „Raport z rynku PPP za okres od 2009 do I kwartału 2023 roku”, prezentujący dane dotyczące rozwoju rynku partnerstw publiczno-prywatnych w Polsce. Jakie najciekawsze wnioski płyną z raportu?

W Polsce od 2009 roku, tj. od wejścia w życie nowych aktów prawnych regulujących PPP (ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym oraz ustawy o koncesji na roboty budowlane lub usługi), zidentyfikowano 176 realizowanych i zrealizowanych umów o wartości ponad 8,9 mld zł. W zdecydowanej większości (91 proc.) projekty wdrażane są przez jednostki samorządu terytorialnego. Ilościowo dominują umowy koncesyjne (62 proc.) oraz projekty, których wartość nie przekracza 40 mln zł (80 proc.).

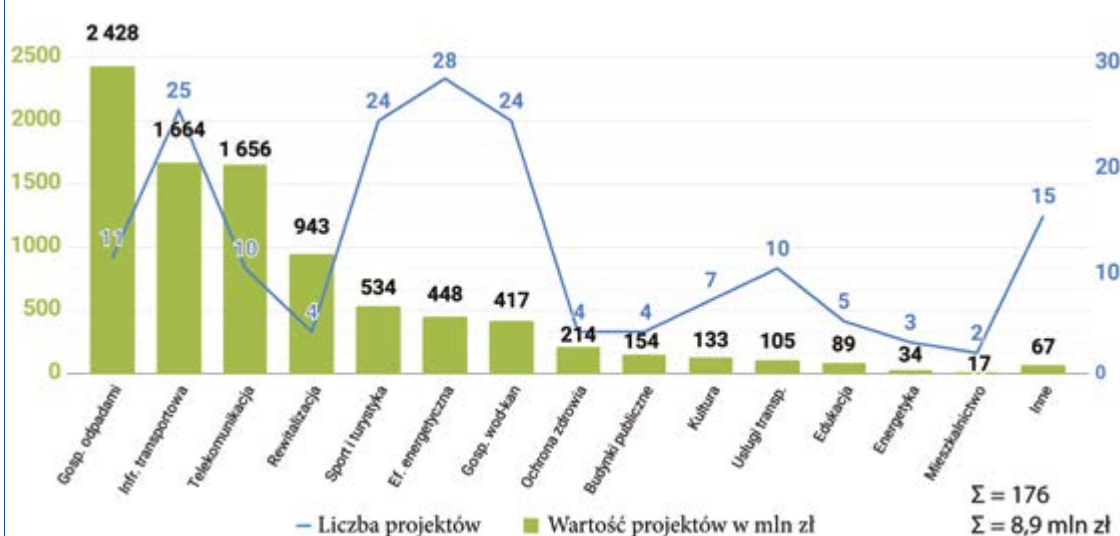
Raport prezentuje dane statystyczne od 2009 roku do I kwartału 2023 roku. Zgodnie z najnowszymi danymi do końca 31 marca 2023 roku zawarto łącznie 176 umów PPP o łącznej wartości 8,9 mld zł oraz wszczęto łącznie 644 postępowania PPP o wartości 27,5 mld zł. Biorąc pod uwagę okres rozpoczęcia realizacji „Polityki Rządu w zakresie rozwoju partnerstwa publiczno-prywatnego do roku 2030”, skuteczność postępowań PPP, mierzona stosunkiem podpisanych umów do wszczętych postępowań, kształtuje się od 2017 roku na poziomie 39 proc.

Najwięcej projektów realizowanych jest w czterech sektorach: efektywność energetyczna (28), infrastruktura transportowa (25), gospodarka wodno-kanalizacyjna oraz sport i turystyka (po 24

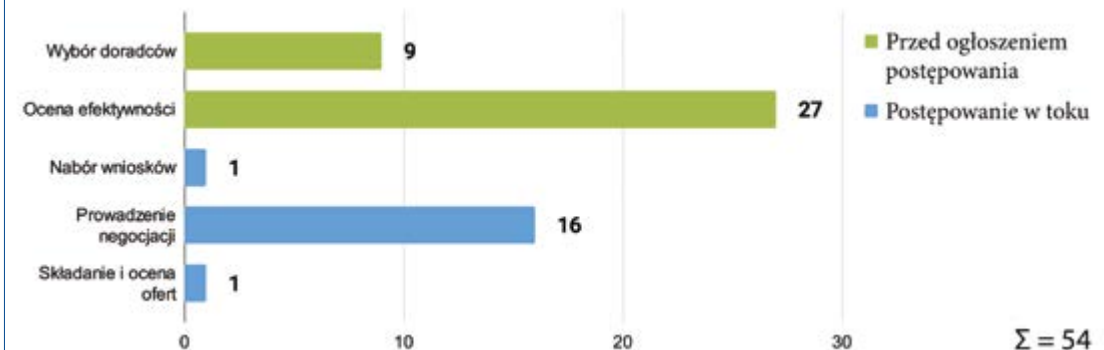
Wykres 1. Liczba wszystkich wszczętych postępowań i umów (w tym niezrealizowanych) w podziale na lata

Wykres 2. Liczba i wartość umów PPP w podziale na sektory

Wykres 3. Liczba potencjalnych projektów PPP w podziale na stopień zaawansowania

projekty). Pod względem wartości blisko 27 proc. stanowią projekty z sektora gospodarki odpadami, 19 proc. infrastruktury transportowej i 18 proc. z zakresu telekomunikacji.

Baza Potencjalnych Projektów PPP zawiera 54 przedsięwzięcia o wartości 9,5 mld zł, z czego 37 znajduje się w fazie przed ogłoszeniem postępowania (stanowią 69 proc.), a pozostałe 17 projektów jest na etapie trwających postępowań (31 proc.). Wśród inicjatyw w przygotowaniu, znajdujących

się w fazie trwającego postępowania, są dwa projekty rządowe, wspierane przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej – projekt budowy Portu Zewnętrznego w Porcie Gdynia o wartości blisko 4,4 mld zł oraz projekt budowy i utrzymania archiwów państwowych o wartości ok. 344 mln zł.

**Pytania opracowali konsultanci
Centralnego Punktu Informacyjnego FE
w Warszawie**

fot. Shutterstock

Unijna branża turystyczna po pandemii

Europejski Trybunał Obrachunkowy opublikował sprawozdanie specjalne „Wsparcie UE na rzecz turystyki – potrzeba nowej orientacji strategicznej i lepszego podejścia do finansowania”. Dokument prezentuje wnioski z przeprowadzonej kontroli. Jej celem była ocena efektywności wsparcia dla branży turystycznej w UE oraz skuteczności uzupełniania działań państw członkowskich przez Komisję Europejską w okresie od 2014 do 2020 roku.

Sektor turystyczny w państwach członkowskich UE generuje ogółem ok. 23,5 mln miejsc pracy. Liczba ta stanowi ponad 11,6 proc. pracowników w całej wspólnocie. W krajach takich jak Chorwacja i Grecja turystyka jest bardzo ważna, a ich gospodarka jest od niej w dużym stopniu uzależniona. W innych państwach, jak Polska czy Irlandia, wpływ sektora turystycznego na gospodarkę jest mniejszy. Raport wskazuje, że kraje typu Chorwacja czy Malta, które dysponują niewielką liczbą ludności, przyjmują aż 90 proc. turystów zagranicznych. Warto wspomnieć, że Chorwacja od wielu lat stanowi popularny kierunek turystyczny również wśród Polaków. Wpływ na to miały m.in. stosunkowo niskie ceny zakwaterowania, wyżywienia czy atrakcji turystycznych. Od 1 stycznia 2023 roku kraj ten przystąpił do strefy euro, co w przyszłości może negatywnie wpłynąć na dotychczasowe preferencje podróży polskich obywateli (z uwagi na wzrost cen), którzy w zdecydowanej większości (ponad 75 proc.) wybierają turystykę krajową. Nieistotne jednak, czy weźmiemy pod uwagę wyjazdy na terenie poszczególnych krajów czy turystykę

międzynarodową. Struktura branży w całej UE wygląda podobnie. Jak czytamy w sprawozdaniu: „Ponad 99 proc. przedsiębiorstw w unijnym sektorze turystyki to małe i średnie przedsiębiorstwa”. Dlatego w czasach pandemii COVID-19 to właśnie małe i średnie przedsiębiorstwa turystyczne przeżyły na skutek *lockdownu* prawdziwy szok. Mało prawdopodobne jest też, że w 2024 roku kryzys wywołany przez pandemię zostanie zażegnany.

„W pierwszych trzech kwartałach 2020 roku przyjazdy międzynarodowe do UE były o 67,5 proc. niższe niż w tym samym okresie 2019 roku. Spadek ten wynosił od 46 do 84 proc. w zależności od państwa członkowskiego” – czytamy w dokumencie.

Około 2 mln miejsc pracy w tym sektorze zostało utraconych. Dodatkowo wkład sektora turystycznego w gospodarkę UE spadł o połowę w porównaniu z rokiem 2019 – z około 10 do 5 proc. PKB, co oznacza, że branża turystyczna w mniejszym stopniu przyczynia się do tworzenia

zamożności w UE niż wcześniej. Może to mieć negatywne, długofalowe skutki dla gospodarki oraz zatrudnienia. Właśnie kraje uznawane za typowe kierunki turystyczne, np. Malta, Chorwacja, Hiszpania, straciły na ograniczeniach ruchu turystycznego najwięcej.

Z myślą o odbudowie gospodarki po pandemii COVID-19 Komisja Europejska utworzyła Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (RRF – *Recovery and Resilience Facility*). Zapewnia on państwom członkowskim możliwość finansowania inwestycji oraz reform – również w sektorze turystyki – w ramach planów odbudowy i zwiększania odporności, aby udało się zwalczyć negatywny wpływ pandemii na gospodarkę. W związku z tym w trakcie tworzenia raportu postanowiono sprawdzić, jak państwa zamierzają wesprzeć sektor turystyczny w oparciu o informacje zawarte w tworzonych przez nie planach odbudowy i zwiększania odporności.

Zbadano sytuację w Polsce, Rumunii, Hiszpanii i Węgrzech. Wyboru państw dokonano na podstawie wysokości planowanego dofinansowania z UE na rzecz inwestycji w turystykę, znaczenia sektora turystycznego dla ich PKB oraz różnorodności geograficznej. To właśnie te kraje

mają otrzymać najwyższe unijne dofinansowanie dla sektora turystycznego. Podczas analizy wzięto pod uwagę m.in. planowane wsparcie na rzecz turystyki oraz zwiększania odporności tej branży po pandemii COVID-19, przewidziane we wspomnianych planach. Polska ma na ten cel przeznaczyć najwięcej środków unijnych, bo aż 500 mln euro, Rumunia wydzieliła na ten cel 449 mln euro, a Hiszpania 340 mln euro. Węgry nie ujęły takiego celu w swoim planie.

Kontrola przeprowadzona przez Europejski Trybunał Obrachunkowy wykazała, że wsparcie z Funduszy Europejskich w latach 2014-2020 na rzecz publicznych inwestycji w turystykę było ukierunkowane na unijne i krajowe cele turystyczne, ale doszło do niedociągnięć w wyborze projektów, co ograniczyło jego skuteczność. Powodem mogła tu być niespójność procedur wyboru poszczególnych projektów oraz brak dokładności we wstępnym planowaniu oraz ocenie potrzeb. Działania Komisji Europejskiej w celu wsparcia unijnej branży turystycznej w okresie 2014-2020 były zatem tylko częściowo efektywne. Europejski Trybunał Obrachunkowy zwrócił uwagę na konieczność odnowienia strategii UE w obszarze turystyki. Komisja rozpoczęła opracowywanie planu działań dla przyszłości turystyki w 2030 roku, co stanowi właściwy krok ku zmianom. Nowa strategia powinna konkretyzować niezbędne do podjęcia działania oraz zawierać harmonogram ich realizacji. Należy ująć w niej informacje, w jaki sposób powinno być wykorzystywane finansowanie unijne, w tym to dostępne w ramach Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, aby doinwestować sektor turystyki.

Kontrola wykazała też potrzebę czynienia podrózowania bardziej zrównoważonym, czyli takim, które minimalizuje negatywny wpływ na środowisko naturalne i lokalne społeczności, jednocześnie przynosząc korzyści gospodarcze. Realizacji tego celu ma służyć m.in. Europejski Zielony Ład. Jest to plan Unii Europejskiej, mający ułatwić przeprowadzenie zmian w różnych sektorach gospodarki (również w turystyce), by stały się one bardziej przyjazne środowisku naturalnemu. W swoim specjalnym sprawozdaniu Europejski Trybunał Obrachunkowy zaleca, aby nowa strategia UE dla turystyki wspierała inwestowanie w bardziej zrównoważone formy turystyki, a procedury wyboru projektów zapewniały preferencje tego typu inicjatywom.

ELENI KRYŃSKA

fot. Shutterstock

Obszar chroniony, obszar dostępny

W ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 (POWER) oraz programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 część unijnych środków jest przeznaczona na wsparcie turystyki. Chodzi tu zarówno o inwestycje w infrastrukturę turystyczną, jak i rozwój turystyki kulturowej oraz ekologicznej, a także o promowanie regionów turystycznych.

Z uwagi na fakt, że w Polsce znaczenie ma turystyka przyrodnicza, w tym – na terenie parków narodowych, które rocznie odwiedza kilkanaście milionów turystów, powstał pomysł na realizację projektu „Obszar chroniony, obszar dostępny”.

Przedsięwzięcie jest wdrażane w ramach działania 4.3 Współpraca ponadnarodowa POWER od czerwca 2021 roku i jego zakończenie jest zaplanowane na koniec listopada br. Łączna wysokość wydatków kwalifikowanych wynosi ponad 10,2 mln zł, w tym ponad 9,6 mln zł zostanie sfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Projekt realizuje Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) we współpracy z partnerem krajowym – Ministerstwem

fol. Beata Michorowska/PFRON

Klimatu i Środowiska oraz partnerem ponadnarodowym – *Global Nature Fund* z Niemiec. Misją PFRON jest ułatwianie osobom z niepełnosprawnością pełnego uczestnictwa w życiu zawodowym i społecznym. Organizacja ta inicjuje innowacyjne na skalę polską i europejską przedsięwzięcia, ukierunkowane na rozwiązywanie problemów osób z niepełnosprawnością.

Celem projektu „Obszar chroniony, obszar dostępny” jest opracowanie przez zespół ekspertów modelu dostępnego parku przyrodniczego. Będzie to narzędzie wspomagające parki narodowe

fol. Beata Michorowska/PFRON

i krajobrazowe w procesie poprawy dostępności oferty turystycznej dla osób o szczególnych potrzebach, w tym z niepełnosprawnością.

Elementy modelu są obecnie wdrażane przez 16 parków na terenie całej Polski, które uzyskały na ten cel granty w wysokości od 350 do 520 tys. zł. Łącznie na poprawę dostępności ich oferty przyrodniczej i edukacyjnej przeznaczono prawie 8 mln zł.

W ramach realizowanych przedsięwzięć parki zadbają o dostępność w czterech obszarach: organizacyjnym, architektonicznym, technicznym i edukacyjno-społecznym.

W związku z tym niezbędna jest rzetelna analiza kwestii dostępności w poszczególnych parkach w całym łańcuchu usług związanych z wizytą turysty, a dokładniej:

- po pierwsze zostanie przeprowadzony audyt dostępności strony internetowej każdego parku, bo na podstawie informacji tam zawartych osoba z niepełnosprawnością podejmuje decyzję o wizycie;
- po drugie przedstawiciele parku sprawdzają, jakie udogodnienia czekają tam na turystów z niepełnosprawnością, gdy dojadą na miejsce, np. czy przynajmniej jest zapewniony dostępny parking z oznaczonymi stanowiskami do parkowania;
- po trzecie konieczne będzie przeprowadzenie audytu w zakresie dostosowania punktów informacji, ścieżek, centrów edukacji oraz toalet do potrzeb osób z niepełnosprawnością, a także ustalenie, czy pracownicy zostali przeszkoleni, aby móc służyć im pomocą;
- po czwarte zostanie przeprowadzona analiza, czy osoby z niepełnosprawnością odwiedzające park mogą uzyskać pomoc w bezpiecznym powrocie do domu.

Projekt „Obszar chroniony, obszar dostępny” stanowi ważny element przedsięwzięć realizowanych przez PFRON na rzecz poprawy dostępności. Wspieramy inicjatywy dotyczące wielu dziedzin, mające na celu ułatwienie osobom o szczególnych potrzebach aktywnego życia. Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, którą Polska ratyfikowała w 2012 roku, odwołuje się wprost do prawa do ich uczestnictwa w życiu kulturalnym, sporcie i turystyce na zasadach równości z innymi osobami. Cieszymy się, że projekt „Obszar chroniony, obszar dostępny” spotkał się z dużym zainteresowaniem parków i liczymy, że kolejne organizacje będą wykorzystywały opracowany model dostępnego parku przyrodniczego do poprawy dostępności ich oferty, także z wykorzystaniem Funduszy Europejskich na lata 2021-2027.

DOROTA HABICH
 zastępca prezesa zarządu
 ds. programowych PFRON

W nowej unijnej perspektywie finansowej będzie można ubiegać się o granty na realizację zadań służących osiągnięciu celów projektu. Grantodawcy będą oczywiście uprawnieni do monitorowania wskaźników produktu i rezultatu.

Procedury jasno określają zasady kontroli grantów – to, w jaki sposób i w jakim terminie wyniki kontroli powinny być zaprezentowane grantobiorcy oraz jakie działania może podjąć grantobiorca po ich otrzymaniu.

ANNA KUCZYŃSKA
TOMASZ MROZOWICZ
DARIUSZ PIETRZYK
 Wydział Projektów EFS
 Centrum Projektów Europejskich

Kopalnie krzemienia i soli a projekty UE

Kopalnie krzemienia oraz soli kamiennej to unikat na skalę Polski i Europy. Świadczą one o bogactwie historii, kultury i tradycji regionów, gdzie są usytuowane. Wyjątkowość Krzemionek Opatowskich nieopodal Ostrowca Świętokrzyskiego, Wieliczki oraz Bochni docenia Unia Europejska, przyznając dotacje m.in. na działania inwestycyjne. Wszystkie trzy lokalizacje są wpisane na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Krzemionki Opatowskie

Neolityczna kopalnia krzemienia pasiastego, zwanego również krzemionką, to wyjątkowa atrakcja turystyczna regionu świętokrzyskiego. Jest to jedyny tego typu obiekt na świecie, udostępniony do zwiedzania. Obecnie kopalnia stanowi część Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu Świętokrzyskim. Turyści odwiedzający dawną kopalnię zapoznają się z ekspozycją muzealną w budynku wystawienniczo-administracyjnym. Pod opieką przewodnika zwiedzają również część naziemną rezerwatu oraz spacerują wąskimi korytarzami trasy podziemnej, wśród podświetlonych skalnych wyrobisk.

Dzięki pozyskaniu dofinansowania ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ) 2014-2020 zrealizowano projekt „Zwiększenie dostępności do Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu Świętokrzyskim poprzez poprawę infrastruktury

Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki oraz Pałacu Wielopolskich”. Przebudowano m.in. Domek Archeologa na trasie naziemnej oraz dwa budynki nad szybami kopalnianymi o nazwach „Zenon” i „Stefan”. Dodatkowo modernizacji poddano klatkę schodową wraz ze służą w szybie „Zenon” oraz służę z pokrywą klatki schodowej w szybie „Stefan”. Zainstalowano klimatyzację oraz zabezpieczenia w postaci alarmu i monitoringu. Sfinansowane zostały również elementy wystawy stałej, w tym multimedia. Osoby z niepełnosprawnością mogą liczyć na szereg udogodnień, w tym tych ułatwiających poruszanie się po obiekcie.

Uniwersalna wartość kopalni soli kamiennej w Wieliczce...

Zwiedzanie Wieliczki to obowiązkowy punkt programu grup zagranicznych, nawet z odległej Japonii. Dziennie kopalnię soli odwiedza do kilku tysięcy turystów. Z tego względu stałe poszerzanie oferty o nowe inicjatywy jest koniecznością. Istotne znaczenie w finansowaniu innowacyjnych pomysłów mają dotacje UE. Jeszcze w perspektywie 2007-2013 z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (POIG) pozyskano środki finansowe na realizację projektu „Szlaki nowej przygody w zabytkowej Kopalni Soli «Wieliczka»”. Dzięki tej inwestycji udostępniono 21 zabytkowych wyrobisk, w tym komór i chodników w ramach nowej trasy zwiedzania. Uruchomiono także XIV-wieczny szyb Regis, przywracając mu funkcje komunikacyjne. Kopalnia soli kamiennej w Wieliczce korzysta z efektu komplementarności poszczególnych projektów, dzięki czemu różne źródła finansowania z programów UE się uzupełniają.

W ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego 2007-2013 zrealizowano przedsięwzięcie pn. „Sól życia – ekspozycja

fot. Magdalena Pokrzycka-Walczak

multimedialna w komorach Lill Górna i Kazanów”. Celem projektu było wykonanie zabezpieczeń i udostępnienie do zwiedzania dwóch komór solnych. Poza tym zainwestowano w sprzęt multimedialny, który pozwolił na wzbogacenie oferty turystycznej o nowe efekty wizualne i dźwiękowe.

Z kolei dzięki pozyskaniu dofinansowania w ramach POIG na projekt „**Opracowanie technologii uszczelniania szybów górniczych**”, wdrażany we współpracy z Akademią Górniczo-Hutniczą im. Stanisława Staszica w Krakowie, przeprowadzone zostały badania przemysłowe i prace rozwojowe na rzecz opracowania innowacyjnej metody zabezpieczania obudowy szybów w kopalni. Dzięki temu udało się uszczelnić szyby górnicze, a tym samym podnieść bezpieczeństwo kopalni.

...i Bochni

Kolejny obiekt turystyczny związany z wydobyciem soli kamiennej, tym razem w Bochni, pozyskał dofinansowanie UE z POIiŚ 2014-2020 na realizację projektu „**Wprowadzenie unikatowej oferty kulturalno-edukacyjnej na udostępnionej trasie turystycznej w Kopalni Soli «Bochnia» – Obieckie Światowego Dziedzictwa**

UNESCO”. Celem przedsięwzięcia było dostosowanie obsługi rosnącej liczby turystów do potrzeb, wynikających z zachowania zabytku dla przyszłych pokoleń. Uruchomiona została nowa trasa turystyczna. Jej otwarcie przyczyniło się do zwiększenia bezpieczeństwa turystów odwiedzających kopalnię ze względu na odciążenie podstawowego dotąd szlaku zwiedzania. Dodatkowo zabezpieczono zabytkowe wyrobiska górnicze.

Realizacja projektu doprowadziła do osiągnięcia jednego z celów szczegółowych POIiŚ, jakim jest zwiększenie dostępności infrastruktury kultury i dziedzictwa oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa.

Wsparcie finansowe UE dla kopalni to korzyść nie tylko dla odwiedzających. Ciekawe aranżacje wizualne i zapewnienie wysokich standardów obsługi turystów – w tym podniesienie stanu bezpieczeństwa oraz udogodnienia dla osób z niepełnosprawnością – to tylko część istotnych efektów projektów. Długofalowe rezultaty umożliwią przede wszystkim zachowanie unikatowych zabytków historii i kultury materialnej dla przyszłych pokoleń.

MAGDALENA POKRZYCKA-WALCZAK

Muzeum Zamoyskich w Kozłowie

Jednym z najpiękniejszych miejsc, którymi może pochwalić się Lubelszczyzna, jest Muzeum Zamoyskich w Kozłowie. Tworzy je wybudowany w stylu późnego baroku, na przełomie lat 30. oraz 40. XVIII wieku, zespół pałacowo-parkowy, który rozbudowano na przełomie XIX i XX wieku. Znakomicie odrestaurowany i utrzymany kompleks wraz z jego unikatową kolekcją został doceniony przyznaniem Kozłowie prestiżowej nagrody – medalu Europa Nostra 1997 oraz nominacją do nagrody Europejskie Muzeum Roku 1999. W 2007 roku Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej przyznał obiektowi w Kozłowie tytuł Pomnika Historii.

Ordynacja Zamoyskich

Pałac, wraz z zespołem budynków gospodarczych, kaplicą, teatrem, ogrodem i parkiem, należał przez dziesiątki lat do rodu Zamoyskich herbu Jelita. Podczas drugiej wojny światowej zapewniali oni w majątku schronienie wielu osobom, m.in. ks. Stefanowi Wyszyńskiemu. Natomiast po wojnie, w ramach nowej rzeczywistości politycznej, majątek Zamoyskich został przejęty przez Skarb Państwa i pełnił przede wszystkim funkcje muzealne. Pod obecną nazwą funkcjonuje od 1992 roku. Za zgodą rodziny Zamoyskich w logotypie muzeum umieszczono herb Jelita. Pałac w Kozłowie to dziś jedyna polska rezydencja arystokratyczna, która nie została zniszczona przez armię niemiecką i radziecką ani władze komunistyczne.

Pałac w Kozłowie

Wielkim atutem podczas zwiedzania muzeum – rezydencji jest wrażenie, że przebywa się w pokojach arystokratów, a nie w muzeum. Pomieszczenia pobudzają wyobraźnię i przenoszą w dawne czasy, dostarczając niezwykłych przeżyć estetycznych. Wnętrza pałacu bowiem zachowały autentyczny wystrój z przełomu XIX i XX wieku (stylu Drugiego Cesarstwa), w tym: neobarokowe i neoregencyjne plafony, piece z miśnieńskich kafli, marmurowe kominki i dębowe parkiety. Na ścianach imponująco prezentuje się niezwykła kolekcja malarstwa – głównie portrety rodzinne oraz kopie europejskich arcydzieł. Klimatu pomieszczeniom dodają także meble, rzeźby, lustra, kobierce, porcelana oraz inne ozdoby, które kiedyś stanowiły wyposażenie pałacu. Niesamowitymi walorami historyczno-naukowymi, nieznanymi współczesnym odbiorcom sztuki, odznaczają się instrumenty do mechanicznego odtwarzania muzyki, takie jak: włoski pianomelodikon z końca XIX wieku, pianola amerykańska z początku

XX wieku, organola wbudowana w organy firmy Walcker z Ludwigsburga. W muzeum znajduje się też największy w Europie zbiór ponad 1,5 tys. rolek z nagraniami muzyki klasycznej do pianoli i organoli. Ponadto dla zwiedzających dostępne są: przepiękny ogród oraz park, powozownia, kaplica wzorowana na kaplicy królewskiej w Wersalu oraz – ku zdumieniu wielu – Galeria Sztuki Socrealizmu.

Galeria Sztuki Socrealizmu

Muzeum Zamoyskich w Kozłowie jest miejscem wyjątkowym m.in. przez to, że w jego przestrzeni łączą się dwa odrębne światy: jeden – arystokratyczny, a drugi – skrajnie odmienny, bo gloryfikujący czasy PRL-u. W budynku dawnej powozowni znajduje się bowiem jedyna w Polsce Galeria Sztuki Socrealizmu, znana również jako Muzeum Socrealizmu, która zawiera zbiory dzieł czołowych polskich artystów, tworzących w tym nurcie. Są tam prace m.in. Tymona Niesiołowskiego, Konrada Winklera, Ludomira Ślodzińskiego, Vlastimila Hoffmana, Aliny Szapocznikow, Magdaleny Więcek, Ludwiki Nitschowej, Adama Smolany i Mariana Wnuka. Na cały zbiór składa się prawie 2,5 tys. różnorodnych artystycznie dzieł sztuki (rysunków, obrazów,

fol. Shutterstock

grafik oraz plakatów), wykonanych przez ponad 700 twórców. Dla wzmocnienia wrażeń zwiedzającym towarzyszą wydobywające się z głośników przemówienia sekretarzy partii komunistycznej, dźwiękowe fragmenty kronik oraz pieśni, takich jak np. „Międzynarodówka”.

Na zewnątrz galerii prezentowane są usunięte z różnych miejsc w Polsce pomniki, którymi w latach PRL-u czczono działaczy komunistycznych, takich jak: Bolesław Bierut, Włodzimierz Lenin, Julian Marchlewski oraz Karol Świerczewski. Ekspozycja pełni rolę edukacyjną oraz ostrzega przed wielkim zagrożeniem, jakim jest każdy system totalitarny, który zawsze ma ten sam schemat działania i wykorzystuje wszelkie możliwości propagandowe, aby kształtować światopogląd obywateli, a także nimi manipulować według swojej wizji.

Fundusze Europejskie

Dzięki unijnemu dofinansowaniu przestrzeń Muzeum Zamoyskich w Kozłówce poszerzyła się o ponad 2 tys. m² i przyciąga turystów wzbogaconą ofertą kulturalną (nowe wystawy, warsztaty, koncerty, wykłady). Całkowita wartość projektu, realizowanego w latach 2017-2020, pn. **„Przebudowa, rewitalizacja i konserwacja budynków zespołu pałacowo-parkowego w Kozłówce (dwie oficyny, stajnia, teatralnia) z adaptacją na cele kulturowe i turystyczne”** wyniosła ponad 40 mln zł. Środki unijne stanowiły ponad 24 mln zł i pochodziły z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 w ramach priorytetu VIII „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”. Celem przedsięwzięcia było zachowanie i ochrona

przed degradacją materialnego dziedzictwa kulturowego oraz zakończenie, trwającego blisko 40 lat, procesu rewitalizacji zabytkowego zespołu pałacowo-parkowego w Kozłówce, jak również zwiększenie przestrzeni na potrzeby prowadzenia działalności kulturalnej przez muzeum.

W ramach projektu wykonano liczne prace budowlane i remontowo-konserwatorskie w budynkach pałacowych (oficyna północna i południowa), w teatralni oraz dawnej stajni, a także zbudowano łącznik pomiędzy oficyną a teatralnią. Umożliwiło to otwarcie tych przestrzeni dla zwiedzających i poszerzyło ofertę kulturalną o nowe atrakcje. Ponadto dokonano m.in. zakupu sprzętu oraz wyposażenia do wyremontowanych obiektów, zmodernizowane zostały dotychczasowe wystawy i przeprowadzono remont pomieszczeń przeznaczonych na magazyny studyjne.

Kozłówka to wieś, która leży blisko Lublina (niecałe 30 km). Wizyta tam dostarcza odwiedzającym niezapomnianych wrażeń. Muzeum, dzięki swojej różnorodności oraz niezwyklej historii, oddziałuje na wyobraźnię. Pozwala w myślach przenieść się w czasie i poczuć klimat minionej epoki. W artystach z kolei pobudza moce twórcze, stanowiąc inspirację dla ich nowych dzieł. Wizyta w Kozłówce nierzadko jest impulsem do nabrania dystansu i refleksji nad różnymi etapami polityczno-kulturalnego rozwoju człowieka.

Zbliżający się okres wakacyjno-urlopowy to doskonała okazja, aby zwiedzić Muzeum Zamoyskich w Kozłówce i pospacerować po pięknym przypałacowym ogrodzie.

JOLANTA MATYJANKA

fot. Shutterstock

ZAMEK w Poznaniu

Centrum Kultury ZAMEK w Poznaniu jest samorządową instytucją kultury, jedną z największych w Polsce. Mieści się w okazałej, zabytkowej przestrzeni Zamku Cesarskiego. Jednym z celów statutowych tej organizacji jest zachowanie wartości historycznej, w tym konserwacja oraz utrzymanie tej wspaniałej budowli, co sukcesywnie czyni, m.in. korzystając z funduszy unijnych.

Fundusze Europejskie

Od kwietnia 2017 roku do grudnia 2020 roku realizowany był projekt „**Konserwacja reprezentacyjnych wnętrz zachodniej części dawnego Zamku Cesarskiego w Poznaniu i ich adaptacja celem efektywnego wykorzystania dziedzictwa kulturowego**”. Dotacja ze środków unijnych wyniosła ponad 14 mln zł i pochodziła z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 w ramach priorytetu VIII „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”.

Przeprowadzone zostały działania konserwatorskie zabytkowych elementów wyposażenia i wystroju reprezentacyjnych wnętrz zachodniej części zamku. Były to prace zarówno o charakterze architektonicznym, jak i sanitarnym oraz z zakresu elektryki. Zakupiono też sprzęt do prowadzenia działalności kulturalnej. Utworzono multimedialną bibliotekę, czytelnię oraz odrębny program edukacyjno-kulturalny.

Już w 2020 roku Centrum Kultury ZAMEK udostępniło dla odwiedzających odnowione w ramach opisywanego projektu wnętrza zachodniego skrzydła zamku.

Konserwacja zniszczonych sal i korytarzy przywróciła im ich dawny blask. Dodatkowo pomieszczenia zostały wzbogacone o nowe rozwiązania technologiczne, co poszerzyło ofertę kulturalną o:

- przestrzeń na prezentacje i projekty z obszaru współczesnej kultury pn. „Laboratorium”,
- mediatekę, pełną archiwalnych materiałów wizualnych, tekstowych i dźwiękowych, która jest prawdziwą skarbnicą wiedzy na temat licznych wydarzeń kulturalnych oraz historii zamku, łącznie z dziejami ludzi, którzy byli z nim związani,
- wystawę, gdzie znajdują się obiekty ważne dla historii budynku, m.in. płaskorzeźby, meble, dokumenty i oświetlenie.

Oferta kulturalna

Centrum Kultury ZAMEK ma bogatą ofertę kulturalną. W jego przestrzeniach realizowane są m.in. spektakle teatralne, seanse filmowe, koncerty, spotkania literackie oraz wystawy.

Każdego roku odbywa się tu około 2,5 tys. różnego rodzaju wydarzeń kulturalnych.

fol. Shutterstock

fot. Pexels.com

Wystawa Fridy

Ciekawostką jest, że od września 2017 roku do początku 2018 roku w ramach ekspozycji, zatytułowanej „Frida Kahlo i Diego Rivera. Polski kontekst” można było podziwiać obrazy tych znanych, meksykańskich malarzy. Była to pierwsza i jedyna w Polsce wystawa dzieł Fridy Kahlo i Diego Riverę ze zbiorów Jacques’a oraz Natashy Gelmanów, a także z kolekcji prywatnych, jak również z muzeów w Meksyku, Niemczech oraz Polsce. Co ciekawe, została ona wzbogacona o mało znany polski wątek w życiu artystów. W Centrum Kultury ZAMEK można było zobaczyć najbardziej popularne prace słynnej Fridy, takie jak m.in. „Autoportret z naszyjnikiem”, „Portret Diego Riverę” i „Autoportret MCMXLI”. W sumie pokazano ok. 40 dzieł wspomnianych artystów.

Historia zamku

Zamek Cesarki w Poznaniu jest jednym z najmłodszych w Europie. Swoją historią sięga 1905 roku, kiedy to rozpoczęto jego budowę, z przeznaczeniem na rezydencję ostatniego niemieckiego cesarza Wilhelma II. Prace ukończono w 1910 roku. Koszt tego przedsięwzięcia był bardzo wysoki i wyniósł 5 mln marek niemieckich. Warto wspomnieć, że na przełomie lat 1918 i 1919, podczas powstania wielkopolskiego, budynek pełnił bardzo ważną funkcję dla polskich powstańców. Można bowiem powiedzieć, że ich karmił, gdyż to w jego piwnicach znajdowały się kuchnie, w których przygotowywano dla nich posiłki. W kolejnych latach zamek wielokrotnie zmieniał swoje przeznaczenie.

Po pierwszej wojnie światowej dawne cesarskie apartamenty na pierwszym piętrze gościły Prezydenta Rzeczypospolitej podczas jego pobytu w Poznaniu, a ze znacznej części pozostałych przestrzeni korzystał Uniwersytet Poznański. Druga wojna światowa przyniosła zamkowi całkowitą przebudowę. Już bowiem w 1939 roku okupanci zdecydowali, aby dawną cesarską rezydencję uczynić siedzibą Adolfa Hitlera. Jego gabinet powstał w miejscu dawnej kaplicy i został urządzony identycznie, jak ten mieszczący się w Kancelarii Rzeszy w Berlinie. Nie ma jednak żadnych dowodów na to, aby Hitler kiedykolwiek tam przebywał. Po zakończeniu wojny zamek cesarki ponownie wrócił do Uniwersytetu Poznańskiego, ale na krótko, bo już w 1948 roku stał się siedzibą władz miejskich, a w 1962 roku utworzono w nim Pałac Kultury. Działała tu m.in. Sala Tradycji Ruchu Młodzieżowego. W 1979 roku zamek został wpisany do rejestru zabytków.

Chociaż w okresie powojennym rozważano jego zburzenie jako budowli kojarzącej się z zaborami oraz niemiecką okupacją, to ostatecznie jednak, głównie ze względów finansowych, zrezygnowano z tego pomysłu. Usunięto tylko większość symboli naziistowskich i rozebrana została uszkodzona, najwyższa kondygnacja wieży zegarowej. W połowie lat 90. XX wieku Pałac Kultury został przekształcony w Centrum Kultury ZAMEK, który funkcjonuje do dziś. Już sam gmach robi wrażenie, a w połączeniu z ofertą kulturalną stanowi niezwykle atrakcyjne miejsce zarówno dla mieszkańców, jak i turystów.

JOLANTA MATYJANKA

fot. Shutterstock

W katowickiej Strefie Kultury

Strefa Kultury w Katowicach to miejsce bardzo reprezentacyjne. Powstało w wyniku szeroko zakrojonej rewitalizacji terenów po dawnej Kopalni Węgla Kamiennego „Katowice” w sąsiedztwie Hali Widowiskowo-Sportowej „Spodek”. Znajdujące się tam Muzeum Śląskie planuje rozbudowę z wykorzystaniem ponad 8,5 mln euro ze środków unijnych z programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027.

W 1822 roku Ferdynand Mammas stworzył w Bogucicach kopalnię „Ferdynand”, gdzie rok później rozpoczęto wydobywanie węgla. W 1936 roku kopalnia zmieniła nazwę na „Katowice”. Działała ona przez kilkadziesiąt lat aż do marca 1999 roku, kiedy to na fali restrukturyzacji górnictwa, na początku transformacji ustrojowej kraju, podjęta została decyzja o likwidacji kopalni jako nierentownego zakładu. W lipcu 1999 roku zakończono jej eksploatację po 176 latach działalności. Przez ten okres wydobyto ponad 120 mln t węgla.

Dzisiaj w miejscu starej kopalni funkcjonuje – stworzona przez miasto Katowice – tzw. Strefa Kultury. W jej obrębie znajduje się Międzynarodowe Centrum Kongresowe, nowa siedziba Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia oraz Muzeum Śląskie w Katowicach. Planowana jest rozbudowa tego ostatniego obiektu w ramach projektu „Adaptacja zabytkowych budynków pokopalnianych na potrzeby Muzeum Śląskiego w Katowicach”. Jest to priorytetowe przedsięwzięcie dla rozwoju regionu.

Pomysł na Strefę Kultury

Władze miasta podjęły decyzję o całkowitej przebudowie terenu po kopalni „Katowice”

w 2010 roku, gdy miasto ubiegało się o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016. Przeprojektowano wtedy założenia związane z funkcjonowaniem centrum aglomeracji. Już w 2010 roku rozpoczęła się budowa nowej siedziby Muzeum Śląskiego, rok później – Międzynarodowego Centrum Kongresowego, a w 2012 roku – nowego gmachu Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia. Wszystkie te inwestycje zostały zrealizowane przy dofinansowaniu z Funduszy Europejskich. Wokół nich wybudowano ponadto nowy układ drogowy oraz parkingi, urządzono też przestrzenie parkowe.

fot. Shutterstock

Rewitalizacja byłej kopalni „Katowice” to największe przedsięwzięcie w obszarze dziedzictwa przemysłowego w województwie śląskim. Całość tej spektakularnej inwestycji pochłonęła prawie 1 mld zł.

Strefa Kultury została w całości otwarta w 2015 roku – z okazji 150-lecia przyznania praw miejskich Katowicom. Stała się nową wizytówką miasta i symbolem zmian, jakie nastąpiły w mieście, które zmieniło swój charakter z przemysłowego na biznesowy (kongresowo-targowy) oraz kulturalny. W Katowicach dynamicznie się rozwija turystyka biznesowa. Wystarczy wspomnieć, że w Międzynarodowym Centrum Kongresowym odbyły się m.in. w 2018 roku Szczyt klimatyczny ONZ – COP24 oraz w 2022 roku Światowe Forum Miejskie WUF11. Narodowa Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia znana jest ze światowego poziomu odbywających się tam wydarzeń muzycznych, co dało Katowicom tytuł Miasta Kreatywnego UNESCO w dziedzinie muzyki.

Muzeum, muzyka i kongresy

Otwarcie nowej siedziby Muzeum Śląskiego w Katowicach nastąpiło w czerwcu 2015 roku. Odważna koncepcja architektoniczna zakładała niewielką ingerencję w przemysłowy krajobraz, dlatego większa część zaprojektowanego kompleksu znalazła się pod ziemią. Nad powierzchnią ziemi pozostały jedynie szklane wieże, doświetlające podziemne ekspozycje. Dzięki takiemu rozwiązaniu zabytkowe budynki dawnej kopalni, mimo że położone w głębi terenu, nie zostały zasłonięte nowym gmachem. W sumie powierzchnia wystawiennicza w nowej siedzibie Muzeum Śląskiego wynosi aż 6 tys. m².

W ramach stałych wystaw można tu podziwiać 1400 eksponatów w sześciu galeriach tematycznych, obejmujących sztukę polską z lat 1800-1945 oraz od roku 1945 po czasy współczesne, polską scenografię teatralną i filmową, śląską plastykę nieprofesjonalną, a także śląską sztukę sakralną oraz wystawę o historii Górnego Śląska. W sąsiedztwie Muzeum Śląskiego w marcu 2015 roku otwarte zostało Międzynarodowe Centrum Kongresowe.

Obiekt o całkowitej powierzchni użytkowej prawie 35 tys. m² umożliwia realizację usług kongresowych, konferencyjnych, wystawienniczych i towarzyszących o znaczeniu krajowym oraz międzynarodowym. Największa tutaj sala widowiskowa może pomieścić około

10 tys. osób, a mniejsze sale audytoryjne – od 600 do 1000.

Ostatni z obiektów, stanowiący nową siedzibę Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia, został otwarty w październiku 2014 roku. Konstrukcja bryły obiektu utrzymana jest w estetyce inspirowanej katowickim zabytkowym osiedlem Nikiszowiec. Sercem budynku jest wielka sala koncertowa z drewna brzozy, która pod względem akustyki jest jedną z najlepszych na świecie. W budynku o łącznej powierzchni netto ponad 25 tys. m² i kubaturze brutto wynoszącej prawie 200 tys. m³ znajduje się 116 pomieszczeń, w tym duża sala koncertowa na 1800 miejsc, sala kameralna na 300 miejsc, studio nagrań oraz lokale: administracyjne, techniczne, gościnne, jak również przeznaczone na archiwum, w którym gromadzone są nagrania i nuty.

fot. Shutterstock

Rozbudowa Strefy Kultury i Muzeum Śląskiego

Rozbudowa Strefy Kultury nie została jeszcze zakończona. Projekt „Adaptacja zabytkowych budynków pokopalnianych na potrzeby Muzeum Śląskiego w Katowicach” stanowi kolejny etap rewitalizacji terenu i obiektów po byłej kopalni „Katowice”. Obejmować będzie przebudowę oraz adaptację do nowych funkcji zabytkowych kompleksów pokopalnianych z przełomu XIX i XX wieku wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu.

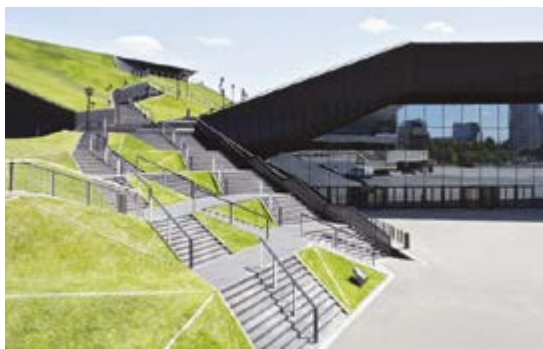
Przewidziany do remontu zespół obiektów szybu „Bartosz” powstawał w kilku etapach. Szyb wydrążono w 1834 roku i kilkakrotnie

pogłębiano. Nadszybie pochodzi z 1883 roku, a w latach 1893-1895 przebudowano je, instalując wieżę szybową. Znajdująca się tam elektrownia jest z kolei największym oraz najatrakcyjniejszym zabytkowym budynkiem dawnej kopalni „Katowice”. Wzniesiono ją na przełomie XIX i XX wieku na bazie obiektu, który powstał w 1893 roku, a później został poddany rozbudowie i modernizacji. Budynek wieży ciśnień pochodzi z 1916 roku. Jest zlokalizowany na najwyższym punkcie wzgórza na terenie kopalni „Katowice”. Wieża wyposażona została w dwa betonowe zbiorniki wodne, usytuowane jeden w drugim, o łącznej pojemności 400 m³. Obiekt funkcjonował do lat 60. XX wieku, kiedy kopalnię podłączono do wodociągu komunalnego.

W ramach unijnego projektu w budynkach elektrowni i nadszymbia, wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Śląskiego, przewidziano stworzenie wielofunkcyjnej przestrzeni widowiskowo-eventowej wraz z foyer do organizacji różnych wydarzeń kulturalnych i artystycznych, uzupełnionej o magazyny techniczne, ogólnodostępną gastronomię z zapleczem, strefę gościnną, biurową, socjalną, techniczną oraz sale konferencyjne, co umożliwi komercyjne wykorzystanie obiektów. Budynki zostaną połączone ze sobą łącznikiem naziemnym oraz skomunikowane z główną siedzibą muzeum przejściem podziemnym.

Wieża ciśnień uzyska dodatkową przestrzeń ekspozycyjną i kawiarnię zlokalizowaną na najwyższych kondygnacjach budynku. Ponadto zostanie ona połączona z przyległym warsztatem rymarza poprzez dobudowanie szklanego pawilonu wejściowego.

Teren wokół zabudowań zostanie zagospodarowany ciągami pieszo-jezdny, placami, zielenią, małą architekturą oraz w całości dostosowany dla osób z niepełnosprawnością ruchową, tworząc spójną całość z już funkcjonującą, otwartą przestrzenią parkowo-publiczną.

fot. Shutterstock

Przedsięwzięcie planowane jest do realizacji w formule partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP) jako projekt hybrydowy. Projekt uzyskał tytuł laureata w konkursie „Osiągnij sukces z PPP”, organizowanym przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (MFiPR) w kategorii „Eko Budynki”. Oznacza to, że Muzeum Śląskie uzyskało ze strony MFiPR bezpłatne, kompleksowe doradztwo ekspertów w zakresie prawnym, technicznym, ekonomiczno-finansowym na każdym etapie realizacji przedsięwzięcia. Inwestycja jest zaplanowana na okres od IV kwartału 2024 roku do IV kwartału 2027 roku.

Fundusze Europejskie dla Strefy Kultury

Wszystkie trzy budynki w Strefie Kultury powstały dzięki dofinansowaniu ze środków unijnych.

fot. Shutterstock

Muzeum Śląskie powstało w toku wdrożenia projektu „Budowa nowej siedziby Muzeum Śląskiego w Katowicach”, który otrzymał dofinansowanie w wysokości ok. 225 mln zł z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013. Całkowita wartość inwestycji wyniosła ponad 326 mln zł. Dodatkowo w 2017 roku dzięki środkom z Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2009-2014 zakończono rewitalizację dwóch kolejnych zabytkowych budynków pokopalnianych w Muzeum Śląskim – łaźni głównej i stolarni. Łącznie w dwóch etapach wybudowano nowy, główny gmach muzealny, wyremontowano oraz zaadaptowano do nowych funkcji sześć zabytkowych obiektów pokopalnianych i zagospodarowano ok. 4,5 ha terenu. Obecnie realizowany jest kolejny projekt ze

środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2009-2014, związany z adaptacją do nowych funkcji dwóch budynków zabytkowych – łaźni Gwarek oraz warsztatu wiertaczy. Jego zakończenie planowane jest na 2024 rok.

Projekt Miasta Katowice pn. **„Międzynarodowe Centrum Kongresowe w Katowicach”** również zyskał status kluczowego. Całkowita wartość inwestycji to ponad 304 mln zł, a unijne dofinansowanie z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 wyniosło prawie 153 mln zł.

Inicjatywa Miasta Katowice pn. **„Budowa siedziby Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia w Katowicach”** otrzymała wsparcie z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 na kwotę ok. 145 mln zł przy całkowitej wartości inwestycji wynoszącej ponad 305 mln zł.

Opisany wcześniej projekt Muzeum Śląskiego „Adaptacja zabytkowych budynków pokopalnianych na potrzeby Muzeum Śląskiego w Katowicach” zostanie dofinansowany kwotą ok. 8,5 mln euro z Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027 w ramach

Funduszu Sprawiedliwej Transformacji, przy czym planowana, całkowita wartość przedsięwzięcia to ponad 10 mln euro. Muzeum Śląskie jest instytucją kultury Samorządu Województwa Śląskiego, współprowadzoną przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dlatego środki finansowe na wkład własny zostaną zabezpieczone w budżecie województwa.

Muzeum Śląskie jest symbolem przemian, które obserwujemy w województwie śląskim. Wyznacza ich kierunek i stanowi przykład udanej transformacji regionu. W miejscu, w którym przez lata działała Kopalnia Węgla Kamienego „Katowice” wyrosła przestrzeń kultury i sztuki, której zasadnicza część znajduje się pod ziemią, nawiązując w ten sposób do industrialnej historii i tradycji Śląska. Dziś, dzięki wykorzystaniu środków unijnych, przemysłowe obiekty mogą zyskać nowe życie i służyć mieszkańcom w zupełnie innej roli niż kilkadziesiąt lat temu, a jednocześnie przyciągać turystów oraz stać się wizytówką nowoczesnego, rozwijającego się regionu.

Jakub Chelstowski
marszałek województwa śląskiego

DOMINIK KRZYSZTOFOWICZ

fot. Shutterstock

Podlaskie centrum nauki o drewnie

W województwie podlaskim w najbliższych latach ma powstać Centrum Sztuki i Nauki o Drewnie Xylopolis. Instytucja ta będzie promować ideę połączenia nowoczesności z naturą i nauczać m.in. o wykorzystaniu drewna w przemyśle. Utworzenie Xylopolis będzie możliwe dzięki unijnemu wsparciu w wysokości 7,5 mln euro z programu Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027.

Od 2019 roku samorząd województwa podlaskiego w partnerstwie z Fundacją Unitalent, Instytutem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Politechniką Białostocką oraz Uniwersytetem w Białymstoku jest zaangażowany w prace zmierzające do utworzenia Xylopolis. Jest to projekt o charakterze strategicznym dla regionu. Przyczynił się do tego sukces wystawy zatytułowanej „Xylopolis”, którą województwo podlaskie wraz z partnerami zaprezentowało w 2021 roku podczas Wystawy Światowej EXPO 2020 w Dubaju.

Polska wystawa na EXPO

Wystawa pn. „Xylopolis” prezentowała wizję regionu, w którym nowoczesne technologie tworzą symbiotyczny ekosystem z pierwotną przyrodą, a także z wyjątkowym tygłem kulturowym województwa oraz nowoczesnym przemysłem. Koncepcja opierała się również na założeniu, że dzięki zaangażowaniu przedstawicieli nauki możliwe będzie odpowiedzialnie czerpanie wzorców z natury. Zdaniem urzędników podlaskiego urzędu marszałkowskiego ekspozycja ukazała możliwość połączenia pierwotnej natury z nowoczesną technologią. Prezentowała wizję „Puszczy Krzemowej” oraz czystej gospodarki, które na zasadach symbiozy z przyrodą tworzyły ekosystem spójnych organizmów wzajemnie się wspierających i dbających o siebie.

Wystawa składała się z trzech części:

- ekspozycja „Podlaska natura” przedstawiała niesamowite mechanizmy regulujące przyrodę od tysięcy lat; na przykładzie m.in. Puszczy Białowieskiej – unikatowego na skalę europejską kompleksu leśnego – oraz rozlewisk Biebrzy i Narwi goście mieli okazję doświadczyć tego, jak przyroda się rozwija, umiera, a potem odradza, utrzymując ekosystem w równowadze;
- ekspozycja „Ludzie, którzy pokochali naturę” opowiadała o historii związku człowieka z przyrodą; dzięki niej odwiedzający poznali nie tylko

warsztat starych rzemieślników, ale również mieli okazję zobaczyć, jak ich pasja, rozwijana przez pokolenia, zaowocowała wyjątkowymi pomysłami na wykorzystanie naturalnego bogactwa; zaprezentowane zostały stare techniki ciesielskie w zestawieniu z nowoczesnym przemysłem budowlanym na bazie tego surowca, dzięki czemu odwiedzający zobaczyli, jak wiedza i doświadczenie przekazywane z pokolenia na pokolenie może zaowocować budową nowoczesnych, energooszczędnych i tanich w utrzymaniu budynków mieszkalnych obecnie;

- ekspozycja „Natura, która pokochała człowieka” prezentowała wizję, w jaki sposób nowoczesna technologia może być pomocna w dbaniu o przyrodę i prowadzeniu zrównoważonej gospodarki leśnej, gdzie roboty oraz inteligentne drony badają puszcę, a w przyszłości mogą stać się strażnikami jej bezpieczeństwa i zdrowia; celem tej części wystawy było pokazanie symbiozy przyrody z rozwojem technologicznym i gospodarczym zgodnie z ideą „Puszczy Krzemowej”, czyli zlokalizowania w regionie inteligentnego ośrodka miejskiego, gdzie natura wraz z technologią będą tworzyć jeden organizm.

„Puszcza Krzemowa” – hasło wymyślone w Białymstoku. Ma promować to miasto jako zagłębie firm IT.

Źródło: <https://www.wnp.pl/tech/na-podlasiu-rosnie-krzemowa-puszcza,353889.html>

Centrum nauki o drewnie

Budynek Centrum Sztuki i Nauki o Drewnie Xylopolis będzie wzorowany właśnie na pawilonie pokazanym w Dubaju. Ma to być uniwersalny ośrodek naukowo-rozrywkowy, miejsce przyjazne zarówno rodzinom z dziećmi, jak i przedstawicielom świata nauki, sztuki oraz biznesu. Pomysłodawcy liczą na to, że Xylopolis przyciągnie odwiedzających

fot. Piotr Januszewicz/Urząd Marszałkowski
Województwa Podlaskiego

nie tylko z całej Polski, ale również z zagranicy. Będzie to miejsce nowoczesnej edukacji dotyczącej wszystkich aspektów drewna. Instytucja będzie też promowała sztukę oraz gospodarkę opartą o ten naturalny surowiec.

Wstępna koncepcja przewiduje trzy obszary działalności centrum: obszar wystawienniczy, edukacyjno-naukowy oraz obszar wsparcia biznesu. Przedsięwzięcie będzie miało na celu promowanie unikatowych, naturalnych zasobów województwa podlaskiego.

Obszar wystawienniczy obejmie ekspozycje czasowe oraz stałe. Będą one prezentować pierwotne puszcze i inne unikalne biotopy leśne, od wieków stanowiące źródło pożywienia oraz surowca budowlanego. Ekspozycje przybliżą zwiedzającym wyjątkową, podlaską kulturę. Zobaczą oni, jak wyglądało osadnictwo nierozzerwalnie związane z drewnem oraz poznają przykłady zastosowań tego surowca na świecie. Organizowane tu również będą prace artystów wykorzystujących drewno w sztuce ludowej i nowoczesnej.

W ramach działalności edukacyjno-naukowej prezentowane będą wystawy mające na celu pokazanie bogactwa flory i fauny regionu, a także procesów zachodzących w lasach i ich wpływie na ekosystem. Planowane jest wykorzystanie nowoczesnych form przekazu. Organizowane będą też warsztaty dawnego rzemiosła drzewnego oraz nowoczesnej sztuki snycerskiej, mającej zastosowanie we wzornictwie, meblarstwie i sztuce użytkowej. W Xylopolis odbywać się będą cykliczne konferencje naukowe oraz warsztaty seminaryjne z zakresu architektury drewnianej zarówno w ujęciu historycznym, jak i te prezentujące nowoczesne techniki budowania ekologicznych drewnianych miast przyszłości. Będzie to miejsce sympozjów

naukowych na temat wykorzystania drewna i innych zasobów przyrody w celach medycznych, spożywczych oraz kosmetycznych. Ponadto planowane jest prowadzenie edukacji w zakresie wykorzystania nowych technologii w celu dbania o ekosystemy leśne oraz popularyzowania postaw proekologicznych.

Działania Xylopolis z zakresu wsparcia przedsiębiorczości będą polegały na promocji projektów na rzecz zrównoważonej gospodarki, koegzystującej z zasobami przyrodniczymi. Centrum ma stanowić źródło inspiracji biznesowych, więc prezentowane tam będą nowe, opracowywane na całym świecie sposoby wykorzystania drewna w nowoczesnym przemyśle przy jednoczesnej ochronie lasów. Organizowane tu będą cykliczne konferencje i kongresy gospodarcze na temat przemysłu przyszłości czy też promujące region jako idealne miejsce dla rozwoju nowych centrów IT i nowoczesnej gospodarki, zgodnie z koncepcją stworzenia w Podlaskiem „Puszczy Krzemowej”.

Kiedy się wybierzemy do Xylopolis?

Nie jest jeszcze znana data rozpoczęcia budowy Centrum Sztuki i Nauki o Drewnie Xylopolis. Obecnie trwają analizy dotyczące jego lokalizacji. Brane są pod uwagę m.in. kampusy uczelni w Białymstoku oraz teren Podlaskiego Muzeum Kultury Ludowej. Równolegle przebiegają też prace nad projektem architektonicznym Xylopolis, który będzie miał wpływ na estymację ostatecznego kosztu planowanej inwestycji. Gdy Xylopolis powstanie, z pewnością będzie jednym z ciekawszych miejsc na mapie Polski, wartych odwiedzenia.

DOMINIK KRZYSZTOFOWICZ

Bitwa pod Grunwaldem w nowej szacie

Od września ub.r. roku odwiedzający pola grunwaldzkie mogą poznawać losy bitwy z 1410 roku w nowym budynku Muzeum Bitwy pod Grunwaldem. Obiekt został dostosowany do trendów obowiązujących w muzealnictwie w XXI wieku i wyposażony w multimedialną wystawę.

Pomysł budowy nowego muzeum w miejscu bitwy pod Grunwaldem zrodził się jeszcze przed jej 600 rocznicą. Pierwszy etap działań zrealizowano ze środków perspektywy 2007-2013, gdy dzięki unijnemu dofinansowaniu w wysokości ponad 17 mln zł z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego wybudowano m.in. budynek pola namiotowego, informacji turystycznej i wyremontowano muzeum na Wzgórzu Pomnikowym. Następnie rozpoczęły się próby pozyskania środków na realizację drugiego etapu, czyli budowy nowego muzeum.

Kilka lat później Muzeum Bitwy pod Grunwaldem jako jednostka kultury otrzymało dofinansowanie z unijnego Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 w wysokości ponad 15 mln zł na projekt „**Rozbudowa, przebudowa remont budynku Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stębarku**”. Całkowity koszt inwestycji wyniósł prawie 49 mln zł. Wkład własny województwa stanowił około 27,5 mln zł, a ponad 6,2 mln zł pochodziło z Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zabytków. Budowę rozpoczęto w sierpniu 2018 roku i zakończono ją dokładnie 4 lata później.

Lepsze warunki i szersza oferta muzeum

Nowy budynek dał muzeum możliwość nie tylko poszerzenia i uatrakcyjnienia swojej oferty, ale też poprawił warunki prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej. W ramach projektu wzniesiono obiekt oferujący około 1,3 tys. m² nowoczesnej powierzchni wystawienniczej, dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Zamysłem przedsięwzięcia było, aby budynek stanowił nowoczesne centrum muzealne, uatrakcyjnijące zwiedzanie pól grunwaldzkich.

Zakończenie wieloletniej inwestycji w Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stębarku stanowi początek nowego rozdziału w sposobie narracji o największej z bitew w średniowiecznej Europie. Powstały obiekt wraz multimedialną wystawą i niezbędną infrastrukturą, łączący ze sobą najnowsze osiągnięcia technologiczne z tradycyjnym muzealnictwem, z pewnością przyciągnie do siebie wielu miłośników średniowiecza oraz turystów w każdym wieku.

GUSTAW MAREK BRZEZIN
marszałek województwa
warmińsko-mazurskiego

fot. Urząd Marszałkowski
Województwa Warmińsko-Mazurskiego

W budynku powstały powierzchnie do prowadzenia działalności kulturalnej i wystawienniczej, a także sale przystosowane do organizacji zajęć tematycznych. Zakupione zostało wyposażenie wystawy. Inwestycja wszechstronnie poprawiła standardy funkcjonowania muzeum, które zapewnia teraz lepsze warunki aktywnego uczestnictwa odbiorcom usług kulturalnych i edukacyjnych. Spodziewany jest wzrost liczby odwiedzających. Zdaniem władz muzeum projekt przyczyni się do podniesienia świadomości kulturalnej gości oraz do wzrostu ich kompetencji kulturowych.

Wystawa muzealna w nowej szacie

W nowych pomieszczeniach muzeum można zwiedzać wystawy stałe i czasowe, przy czym ofertę uzupełniono o nowe ekspozycje.

Zwiedzający mogą zapoznać się z wystawą stałą pn. „Wielka Wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409-1411”. Stanowi ona połączenie nowoczesnych, multimedialnych technologii z tradycyjnie wyeksponowanymi muzealiami. Specjalnie zaprojektowana struktura wnętrza, składająca się z obłych ścian scenograficznych oraz elementów wystawienniczych, tworzy płynne przejścia i wydziela eliptyczne przestrzenie, które w sposób naturalny wprowadzają turystę w kolejne wątki wystawy. Podzielona jest na kilka paneli tematycznych, które zakresem chronologicznym obejmują czasy od rozbitcia dzielnicowego po współczesność. Zwiedzający mogą się zapoznać z problematyką stosunków międzynarodowych, które doprowadziły do wybuchu wojny, następnie otrzymują informacje o przebiegu konfliktu i bitwy pod Grunwaldem, jak również poznają historię badań archeologicznych pola bitewnego. Trasa zwiedzania kończy się w holu ekspozycyjnym, który prezentuje wystawę poświęconą tradycji grunwaldzkiej na

przestrzeni dziejów. Całość prezentowana jest poprzez filmy, aplikacje i interaktywne mapy, a także eksponaty, którymi są średniowieczne artefakty pozyskane w trakcie wykopalisk oraz współcześnie wykonane kopie strojów, uzbrojenia i wyposażenia średniowiecznego rycerstwa.

fot. Urząd Marszałkowski
 Województwa Warmińsko-Mazurskiego

„Stała wystawa jest niezwykle nowoczesna. Ja nigdy nie byłem wielkim zwolennikiem multimedii, ale to, co udało nam się zrobić, przeszło moje oczekiwania. Oprócz tego mamy salę konferencyjną z prawdziwego zdarzenia, gdzie już organizujemy konferencje naukowe oraz jedyną w Polsce salę rycerską, przeznaczoną do organizowania całorocznych turniejów. Cała wystawa opowiada w sposób multimedialny, ale również poprzez pokazywanie zabytków z epoki, całą historię Zakonu Krzyżackiego, a nie tylko bitwę. My, historycy, musimy odpowiedzieć turystyce na kilka pytań: dlaczego rycerze Zakonu Krzyżackiego tutaj przybyli, co robili, jak doszło do tej bitwy oraz jakie były jej konsekwencje. To wszystko na tej wystawie pokazujemy – mam nadzieję, że w formie jak najbardziej atrakcyjnej dla odbiorcy” – opowiada dr Szymon Drej, dyrektor Muzeum Bitwy pod Grunwaldem.

„Bogata oferta kulturalna nowego muzeum, obejmująca żywe lekcje historii oraz warsztaty edukacyjne z wykorzystaniem sali rycerskiej, to wspaniała lekcja patriotyzmu zarówno dla starszych, jak i dla młodzieży. Nowe muzeum jest obowiązkowym punktem na turystycznej mapie Warmii i Mazur, a grunwaldzka pieśń zwycięstwa jest przekazywana kolejnym pokoleniom i kształtuje charaktery” – dodaje marszałek Brzezin.

DOMINIK KRZYSZTOFOWICZ

fot. Urząd Marszałkowski
 Województwa Warmińsko-Mazurskiego

fot. Shutterstock

W trosce o kulturę

W krajach Unii Europejskiej narzędziem, które pozwala na rozwój, a także dostęp do kultury wszystkich grup społecznych, jest aktywna polityka kulturalna. Za jej prowadzenie w głównej mierze odpowiadają władze państw członkowskich. Jednocześnie jednak organa UE są mocno zaangażowane w ochronę oraz promocję kultury, m.in. przez tworzenie specjalnych programów i strategii ukierunkowanych na osiągnięcie tego celu.

Główne obszary działania

Dziedzictwo kulturowe zarówno Polski, jak i całej Europy to spuścizna, o którą warto zadbać obecnie, aby przyszłe pokolenia także mogły z niej czerpać. Wszelkie zabytki, muzea, a także przekazywane od pokoleń zwyczaje i tradycje pozwalają nam odkrywać historię danego regionu.

Jedną z odpowiedzi na potrzeby zainteresowanych stron z sektora kultury jest dokument zatytułowany „Europejskie ramy działania w zakresie dziedzictwa kulturowego”. Został on przygotowany w ramach Nowego europejskiego programu na rzecz kultury. Celem opracowania było określenie wspólnego kierunku działań w obszarze kultury na poziomie europejskim. Wyróżnia on pięć następujących filarów:

- Europa sprzyjająca włączeniu społecznemu: uczestnictwo i dostęp dla wszystkich;
- zrównoważona Europa: inteligentne rozwiązania na rzecz spójnej i zrównoważonej przyszłości;
- odporna Europa: ochrona zagrożonego dziedzictwa;
- bardziej innowacyjna Europa: mobilizowanie wiedzy i badań naukowych;
- silniejsze globalne partnerstwo: zacieśnianie współpracy międzynarodowej.

Komisja Europejska realizuje powyższe działania we współpracy z różnymi partnerami. Zostaną one również uzupełnione inicjatywami prowadzonymi przez organizacje oraz społeczności reprezentujące zainteresowane strony z sektora kultury i dziedzictwa kulturowego.

Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS)

W nowej – czwartej już – perspektywie Funduszy Europejskich zaplanowano budżet na kulturę oraz ochronę dziedzictwa kulturowego na poziomie programów krajowych, a także regionalnych.

FEnIKS to największy program w Polsce zarówno pod względem alokacji, jak i liczby priorytetów. Budżet FEnIKS wynosi ponad 29 mld euro, z czego 600 mln euro zostanie przeznaczonych na ochronę, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego oraz usług w tej dziedzinie.

Priorytet 7 programu przewiduje jedno działanie – FENX.07.01 Infrastruktura kultury i turystyki kulturowej, w ramach którego będą wspierane inwestycje o ponadregionalnym oddziaływaniu, mające na celu wzmocnienie

wpływu kultury i zrównoważonej turystyki na rozwój gospodarczy, włączenie społeczne oraz innowacje społeczne.

„Rozwój infrastruktury kultury (zabytkowej i niezabytkowej)” – to pierwszy obszar tematyczny FENX.07.01. Dzięki niemu będzie można stworzyć odpowiednią infrastrukturę, pozwalającą na aktywny udział społeczeństwa w kulturze. Fundusze umożliwią budowę lub rozbudowę miejsc sprzyjających włączeniu społecznemu oraz edukacji kulturalnej. Nowoczesna infrastruktura przyczyni się do eliminacji barier w dostępie do kultury przez osoby ze szczególnymi potrzebami. Każdy z projektów, które uzyskają dofinansowanie z tej puli środków, obejmie co najmniej jedno z poniższych działań:

- prace konserwatorskie, prace restauratorskie,
- roboty budowlane (rozbudowa, nadbudowa, przebudowa, montaż, remont wraz z nadzorem),
- budowa nowych obiektów infrastruktury kultury (wraz z nadzorem).

Ponadto obligatoryjne będzie zrealizowanie co najmniej jednego działania „miękkiego” spośród następujących:

- podnoszenie kompetencji kadr beneficjenta,
- inicjatywy edukacyjne podnoszące świadomość ekologiczną społeczeństwa,
- przedsięwzięcia związane ze współpracą z partnerami z innych państw.

„Ochrona i podniesienie atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego”, czyli drugi obszar tematyczny FENX.07.01, ma za zadanie podnieść atrakcyjność cennych zabytków znajdujących się w naszym kraju oraz poprawić obsługę ruchu turystycznego. Jest on ukierunkowany na projekty, które nie mogą stanowić pojedynczej interwencji, lecz powinny być częścią większego przedsięwzięcia.

Inicjatywy mają łączyć rozwój kultury i gospodarki, a także przyczyniać się do włączenia społecznego oraz innowacji społecznych w skali kraju lub danego regionu.

W każdym projekcie musi być przewidziane przeprowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, jak również co najmniej jedno działanie „miękkie”, spośród podanych powyżej. Konieczne będzie także opracowanie dokumentu pn. „Strategia promocji zabytku oraz związanego z nim miejsca”. Ze wsparcia w zakresie obu obszarów

tematycznych mogą skorzystać: administracja rządowa, jednostki samorządu terytorialnego, kościoły i związki wyznaniowe.

Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027 (FEPW)

Program FEPW jest skierowany do wnioskodawców z sześciu województw Polski Wschodniej: warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, lubelskiego, świętokrzyskiego, podkarpackiego oraz mazowieckiego (bez Warszawy i otaczających ją powiatów). Będzie wspierał inicjatywy na rzecz wzmocnienia roli kultury i zrównoważonej turystyki w obszarze rozwoju gospodarczego, włączenia społecznego oraz innowacji społecznych.

Fundusze unijne zostaną przeznaczone na tworzenie m.in. szlaków turystycznych opartych na walorach historycznych, kulturowych czy przyrodniczych, które będą miały duże znaczenie dla rozwoju danego regionu. Projekty mają angażować społeczności lokalne (w tym grupy defaworyzowane), partnerów społecznych oraz organizacje pozarządowe. O dofinansowanie w formie dotacji będą mogły się ubiegać jednostki samorządu terytorialnego.

Dowiedz się więcej!

Niniejszy artykuł zawiera tylko część informacji dotyczących dostępnego w ramach Funduszy Europejskich wsparcia na rozwój turystyki i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Również regionalne programy w poszczególnych województwach będą dawały możliwość, aby wnioskodawcy otrzymali dofinansowanie dla projektów dotyczących kultury danego regionu.

Aby dowiedzieć się więcej zarówno o zrealizowanych, jak i zaplanowanych projektach w tym zakresie zachęcam do odwiedzenia strony: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/>.

W przypadku dodatkowych pytań, zapraszamy do kontaktu z Punktami Informacyjnymi Funduszy Europejskich, których listę można znaleźć tutaj: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/punkty/#/>.

MAGDALENA ADAMCZYK
Centralny Punkt Informacyjny FE
w Warszawie

W Ogrodzie Botanicznym w Kielcach

Ogród Botaniczny w Kielcach jest jednym z najmłodszych w Polsce. Jego budowę rozpoczęto jesienią 2009 roku, a 13 lipca 2018 roku udośćniono zwiedzającym. Jest zarządzany przez Geopark Kielce – jednostkę samorządową miasta i rozwija się m.in. dzięki środkom Gminy Kielce, dotacjom Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Kielcach oraz Funduszom Europejskim. Ogród pełni wiele funkcji – nie tylko tę naukowo-badawczą i konserwatorską, ale również społeczną, rekreacyjną, kulturalną, turystyczną oraz... terapeutyczną.

Ogród hortiterapeutyczny

Ogród Botaniczny w Kielcach jest jednym z pierwszych w Polsce, który został dostosowany do prowadzenia zajęć z hortiterapii czynnej dla osób z różnymi niepełnosprawnościami. Pozytywny wpływ przyrody na fizyczną i psychiczną kondycję człowieka był już znany w starożytności. Najstarsze dokumenty dotyczące roślin zielarskich pochodzą z terenu Mezopotamii z okresu ok. 3 tys. lat p.n.e.

Hortiterapia, czyli terapia ogrodem, dzieli się na bierną, co zasadniczo polega na przebywaniu w otoczeniu piękna i bogactwa przyrody, oraz czynną, która oznacza pracę w ogrodzie, np. wysiewanie nasion, pielnie, nawadnianie, porządkowanie liści itd. Trudność wykonywanych prac powinna być indywidualnie dostosowana do możliwości danej osoby. Zajęcia tego typu są doskonałą formą terapii psychofizycznej dla osób z różnymi dysfunkcjami ruchowymi i psychicznymi. Uzupełniają tradycyjne metody leczenia oraz rehabilitacji. Sprawdzają się m.in. przy: autyzmie, demencji, chorobie Alzheimera, depresji czy porażeniu mózgowym. Hortiterapia jest rekomendowana seniorom, osobom z niepełnosprawnościami oraz borykającym się z uzależnieniem od alkoholu lub narkotyków.

Uczestnicy zajęć w ramach czynnej terapii ogrodem uczą się planowania, sprawczości, a także rozwiązywania problemów. Wzmacniają wiarę we własne siły i możliwości oraz podnoszą samoocenę. Odrywając się od problemów dnia codziennego i skupiając na chwili obecnej,

poprawiają swoje samopoczucie, co redukuje odczuwany przez nich stres i poczucie lęku. Mogą też spełniać się, realizować swoje pasje i rozwijać. Przy okazji spędzają czas na świeżym powietrzu, dzięki czemu poprawiają swoją wydolność krążeniowo-oddechową. Zajęcia z zakresu czynnej hortiterapii doskonale integrują grupę.

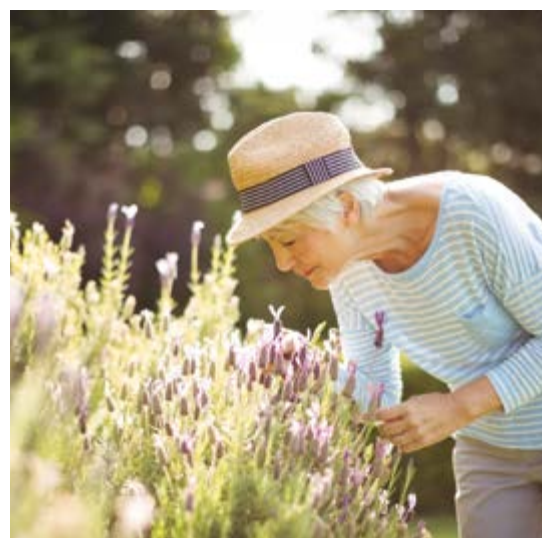

foto Shutterstock

Aby w Ogrodzie Botanicznym w Kielcach mogły odbywać się zajęcia z hortiterapii czynnej, należało podjąć stosowne działania. W związku z tym w 2019 roku w ramach projektu „**Przystosowanie terenu na potrzeby prowadzenia hortiterapii czynnej w Ogrodzie Botanicznym w Kielcach**”, dotowanego przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Kielcach, wydzielono powierzchnię ok. 350 m² i wykonano na niej szereg prac budowlanych oraz agrotechnicznych, dostosowujących dotychczasową infrastrukturę do nowych planów. Prace obejmowały m.in. korytowanie i wywóz ziemi, równanie gruntu, wykonanie podwyższonych rabat i stołów oraz nasadzenie roślinności. Wszystko musiało być przystosowane ergonomicznie do zajęć hortiterapeutycznych zgodnie z wytycznymi międzynarodowych organizacji zajmujących się hortiterapią: *Thrive Trust* oraz *Sensory Trust*. Konieczne było też przystosowanie stanowisk pracy do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Kolejny krok stanowiło doposażenie ogrodu w ergonomiczne narzędzia oraz sprzęt ogrodniczy dla osób z niepełnosprawnościami i seniorów,

fot. Shutterstock.com

takie jak np. pikownicy, klęczniki czy mankiety na ramię, zmniejszające siłę uchwytu. Budżet całego przedsięwzięcia wyniósł ponad 81 tys. zł netto, a kwota dotacji stanowiła 40 proc. kosztów kwalifikowanych.

Fundusze Europejskie

Warto zaznaczyć, że rozwój Ogrodu Botanicznego w Kielcach był możliwy również dzięki Funduszom Europejskim. W ramach projektu **„Rozbudowa Ogrodu Botanicznego w Kielcach w oparciu o endogeniczne zasoby dziedzictwa naturalnego”**, dofinansowanego z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego (RPOWŚ) na lata 2014-2020, wykonane zostały cztery zbiorniki wodne wraz z fragmentem alpinarium, udostępniono i wyeksponowano potencjał geologiczny ogrodu w postaci podziemnych pustek, jak również wzbogacono roślinność poprzez dodatkowe nasadzenia, utworzono alejki, ścieżki, kładki i pomosty oraz oświetlono teren. Unijne wsparcie wyniosło ponad 6,3 mln zł, przy całkowitej wartości przedsięwzięcia sięgającej ponad 10,6 mln zł.

Ogród Botaniczny w Kielcach rozkwitł na wiosnę. Cała przyroda po zimowym śnie zbudziła się do życia i oferuje szeroką gamę doznań estetycznych. Przykładowo już w maju można podziwiać niezwykłą kolekcję różaneczników oraz azalii. Czerwiec natomiast to idealny czas dla piwonii i wówczas możemy się rozkoszować ich przepychem. Róże oraz lilie wodne prezentują swoje piękno w ciągu miesięcy wakacyjnych. Kwiaty ciągle kwitną – jedne krócej, inne dłużej, ale aż do jesieni można je podziwiać. Są jeszcze drzewa, krzewy i trawy. Ogród zachwycą pełną paletą barw od wiosny do jesieni, chociaż latem osiąga swój najlepszy czas. Natomiast zimą pod

białą pierzyną lub nawet bez niej też fantastycznie relaksuje i napawa optymizmem. Zbliżają się wakacje, więc można odwiedzić Kielce, zatrzymać się w Ogrodzie Botanicznym, a także skorzystać z innych atrakcji miasta.

Kielce bowiem to także Kadzielnia i tutaj przy okazji warto wspomnieć o projekcie **„Rozbudowa infrastruktury edukacyjnej na terenach przyrodniczo cennych administrowanych przez Geopark Kielce”**, który również dofinansowano z RPOWŚ 2014-2020 w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. W związku z przedsięwzięciem wykonano liczne prace na rzecz ochrony i wykorzystania zasobów przyrodniczych Rezerwatu i Parku Kadzielnia oraz Rezerwatu Wietrznia. Całkowita wartość inwestycji wynosiła prawie 14 mln zł, a unijne wsparcie – ok. 11,8 mln zł. Działania projektowe obejmowały m.in. budowę ścieżek edukacyjnych pełniących funkcję dydaktyczną zgodną z zadaniami ochronnymi rezerwatów, modernizację stałej ekspozycji w Centrum Geoedukacji oraz prace na rzecz Geologicznego Ogrodu Doświadczeń.

Zbliżają się wakacje i urlopy, a to najlepszy okres na korzystanie z atrakcji przyrodniczych. Można ten czas zaplanować aktywnie i wędrować po Górach Świętokrzyskich – jednym z najstarszych łańcuchów górskich w Europie, jednocześnie zaglądając do Kielc, aby zwiedzić Ogród Botaniczny wraz z całym jego bogactwem. Jeśli ktoś nie ma ochoty na góry i woli mniejszą aktywność w wakacyjnym czasie, to wówczas może spacerować i odpoczywać, napawając się urokiem i wonią pięknych roślin we wspomnianym Ogrodzie. Kadzielnię i Wietrznę warto też odwiedzić, ponieważ każdy znajdzie tam coś dla siebie.

JOLANTA MATYJANKA

fot. Shutterstock

Konkurs EuroSkills 2023

Przed nami ósma edycja konkursu EuroSkills 2023, który po raz pierwszy zagości w Polsce. Mistrzostwa Europy Młodych Profesjonalistów rozpoczną się już 5 września br. w AmberExpo Gdańsk oraz na Stadionie Polsat Plus Arena Gdańsk. Niedawno ruszyła rejestracja!

EuroSkills Gdańsk 2023 to największe wydarzenie w historii edukacji branżowej w Polsce. Angażuje ono młodych ludzi z całej Europy oraz daje im szansę na rozwój zawodowy i międzynarodowe doświadczenie.

Organizacja tego wydarzenia to nie tylko szansa dla uczestników, ale także dla całego regionu i naszego kraju, ponieważ konkurs przyciągnie uwagę wielu osób z całej Europy, co może przyczynić się do zwiększenia zainteresowania inwestycyjnego oraz rozwoju i promocji szkolnictwa branżowego w Polsce.

Warto być na miejscu, dopingując naszych uczestników i Polskę, jako organizatora. EuroSkills Gdańsk 2023 jest organizowany w partnerstwie przez Polską Fundację Rozwoju Systemu Edukacji, WorldSkills Polska, Miasto Gdańsk i AMBER EXPO Gdańsk.

EuroSkills w liczbach

Podczas konkursu EuroSkills zostanie rozegranych ponad 40 konkurencji, które podzielono na sześć obszarów:

- technologia informacyjna i komunikacyjna,
- technologia wytwarzana i inżynieria,
- technologia budowlana,
- transport i logistyka,
- usługi społeczne i osobiste,
- sztuka oraz moda.

W samym wydarzeniu weźmie udział 600 zawodników poniżej 25. roku życia i 600 ekspertów z 32 państw, dla których zostaną przygotowane tzw. areny zmagania o łącznej powierzchni 6 ha. Według szacunkowych danych konkurs zgromadzi łącznie 100 tys. widzów z Polski i zagranicy.

EuroSkills Gdańsk 2023 reprezentuje 47 zawodników z Polski. Większość z nich została wyłoniona na międzynarodowe igrzyska umiejętności podczas zawodów SkillsPoland 2022. Rozegrano je w listopadzie ub.r. również w Gdańsku.

Do zwycięzców 22 konkursów branżowych dołączyli także laureaci SkillsPoland Edycja Specjalna, czyli uczestnicy zawodów w trzynastu branżach. Odbywały się one w szkołach i na uczelniach w całym kraju do kwietnia 2023 roku.

Specjalne atrakcje dla widzów

Warto podkreślić, że EuroSkills Gdańsk 2023 to nie tylko konkurs talentów i umiejętności. Dla wszystkich zarejestrowanych osób, które wezmą udział w wydarzeniu, przygotowano wiele niespodzianek poza śledzeniem zmagania konkursowych.

Na widzów będą czekać strefy *Try a skill*. To właśnie tam będzie można wypróbować umiejętności związane z danym zawodem, np. zbudować meble, zaprojektować grafikę komputerową, stworzyć

bukiet. Ponadto dla odwiedzających przewidziano panele dyskusyjne, konferencje, wystawy, seminaria branżowe i koncerty.

Wydarzenie rozpocznie widowiskowa inauguracja na stadionie, podczas której odbędzie się parada narodowych drużyn, a 9 września organizatorzy zapraszają do wzięcia udziału w ceremonii wręczenia medali.

Jak dołączyć do Mistrzostw Europy Młodych Profesjonalistów?

Krok 1: Bezpłatna rejestracja na stronie: <https://euroskills2023.org/pl/zarejestruj-sie/>.

Krok 2: Przyjazd do Gdańska 5-9 września.

Historia polskiego udziału w WorldSkills Europe

Polska po raz pierwszy przystąpiła do prestiżowej inicjatywy WorldSkills Europe w 2017 roku. Rok później dołączyła do grona państw zrzeszonych w WorldSkill International. Pierwszy konkurs, w którym nasz kraj wziął udział, zakończył się sukcesem. Podczas EuroSkills Budapeszt 2018 uczestnik Maciej Pisarek otrzymał medal doskonałości w konkurencji gotowanie, a rok później w WorldSkills Kazań 2019 został wyróżniony srebrnym krążkiem.

Na EuroSkills Graz 2021 nasza drużyna wzięła udział w 16 konkurencjach i wywalczyła 3 brązowe medale – w konkurencji spawalnictwo, we florystyce oraz gotowaniu.

To nie koniec wyróżnień. W czasie WorldSkills Competition 2022 Special Edition polscy reprezentanci zdobyli brąz w dziedzinie integracji robotów przemysłowych oraz trzy medale doskonałości w konkurencjach: przemysł 4.0, budownictwo cyfrowe (BIM) oraz florystyka.

Już za 3 miesiące w Polsce po raz pierwszy odbędzie się EuroSkills Gdańsk 2023, podczas którego uczestnicy z naszego kraju będą mogli zdobyć kolejne medale, zapisując się na kartach historii konkursu. Warto kibicować polskim zawodnikom i zarejestrować się na EuroSkills Gdańsk 2023!

Zbliżający się okres wakacyjno-urlopowy to doskonała okazja, aby zwiedzić Muzeum Zamoy-skich w Kozłowie i pospacerować po pięknym, przepalacowym ogrodzie.

**Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji
Narodowa Agencja Programu Erasmus+
i Europejskiego Korpusu Solidarności
Aleje Jerozolimskie 142 A
02-305 Warszawa
tel. +48 22 463 10 00
e-mail: kontakt@frse.org.pl
www.frse.org.pl**

EuroSkills Gdańsk 2023
Mistrzostwa Europy
Młodych Profesjonalistów

KIBICUJ POLSKIEJ DRUŻYNIE!

ZAREJESTRUJ SIĘ

5-9.09.2023
Wstęp bezpłatny

AMBEREXPO
i Polsat Plus Arena Gdańsk

fot. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

fot. CPE

FERS na dobry początek

W dniach 1-2 czerwca br. w Auli Schumana na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (UKSW) odbyło się spotkanie przedstawicieli Sieci Międzynarodowych, zaangażowanych we wdrażanie współpracy ponadnarodowej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Było ono połączone z konferencją programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS) w obszarze współpracy i mobilności ponadnarodowej.

Oba wydarzenia zorganizowało Centrum Projektów Europejskich. Cieszyły się one dużym zainteresowaniem zarówno wśród przybyłych gości, jak i uczestników online. Pojawili się m.in.: Piotr Krasuski, dyrektor Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego z Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, Wojciech Wróblewski, naczelnik w tym samym departamencie, a także przedstawiciele Unii Europejskiej – Cinzia Masina, zastępczyni kierownika Wydziału ds. Polski, Czech i Słowacji w Dyrekcji Generalnej ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego Komisji Europejskiej oraz Dorota Korczyńska, manager programu w tym samym wydziale, jak również ks. prof. dr hab. Mieczysław Ozorowski, dziekan Wydziału Studiów nad Rodziną na UKSW oraz reprezentanci środowisk naukowych, agencji rządowych,

instytucji związanych z wdrażaniem funduszy unijnych, a także byli i obecni beneficjenci unijnych programów.

Pierwszego dnia odbyło się oficjalne podpisanie umów o dofinansowanie przez Leszka Bullera, dyrektora Centrum Projektów Europejskich (CPE) oraz Dawida Solaka, zastępcę dyrektora generalnego Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji. Umowy dotyczyły wdrożenia przez CPE dwóch projektów:

- **„Zagraniczna mobilność edukacyjna uczniów i kadry edukacji szkolnej”** – to projekt mobilności ponadnarodowej na zasadach programu Erasmus+, skierowany do uczniów i kadry pedagogicznej szkół oraz placówek systemu oświaty, znajdujących się w niekorzystnej sytuacji;
- **„Zagraniczna mobilność edukacyjna uczniów i absolwentów oraz kadry kształcenia zawodowego”** – projekt mobilności ponadnarodowej na zasadach programu Erasmus+, skierowany do uczniów i absolwentów szkół branżowych oraz placówek kształcenia i szkolenia zawodowego, a także kadry tych podmiotów.

Łączna wartość umów o dofinansowanie wynosi 327 mln zł. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji to jednostka z wieloletnim doświadczeniem

w zakresie zarządzania europejskimi programami, projektami i inicjatywami, które umożliwiają poszerzanie wiedzy podstawowej lub specjalistycznej oraz zdobywanie nowych umiejętności i kompetencji na ścieżce edukacji. Fundacja pełni funkcję Narodowej Agencji Programu Erasmus+ i Europejskiego Korpusu Solidarności. Oba opisywanym wydarzeniom towarzyszyły dyskusje na temat tworzenia długotrwałych partnerstw ponadnarodowych.

Pierwszego dnia po zakończonej części merytorycznej zorganizowana została wizyta monitorująca w Muzeum Warszawy, które jest grantobiorcą w ramach projektu „**Kultura bez barier**”, realizowanego przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020. Uczestnicy mieli okazję zapoznać się z ciekawymi rozwiązaniami z zakresu dostępności dla osób z niepełnosprawnością, stosowanymi w muzeum.

Drugiego dnia konferencji uczestnicy dowiedzieli się, jak efekty Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 wpływają na rozwój społeczno-gospodarczy kraju. Podsumowano dotychczasowe osiągnięcia i mocne strony programu. Wskazano również obszary wymagające dodatkowej pracy i uwagi z myślą o lepszym wykorzystaniu Funduszy Europejskich w przyszłości. Uczestnicy konferencji poznali rekomendacje, zgodnie z którymi został przygotowywany program FERS, a także zasady ubiegania się o środki w ramach tego programu.

Na mocy porozumienia podpisanego na początku 2023 roku z Ministrem Funduszy i Polityki Regionalnej Centrum Projektów Europejskich pełni rolę Instytucji Pośredniczącej dla działania 01.01 i 01.07 w ramach Priorytetu I Lepsze

polityki dla rozwoju społecznego w programie FERS. Pierwszy nabór wniosków zostanie ogłoszony jeszcze w tym roku.

Konkurs będzie dotyczył wypracowania i wdrożenia rozwiązań w obszarze polityki senioralnej na poziomie lokalnym.

Obszary tematyczne, na rzecz których zostanie skierowane wsparcie, to:

- zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług (w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej);
- modernizacja systemów ochrony socjalnej (w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji);
- poprawa dostępności (w tym dla osób z niepełnosprawnością), skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.

Planowana kwota alokacji wynosi 25 mln zł. Harmonogram prac przypada na ostatni kwartał 2023 roku. Informacje można śledzić na bieżąco na stronie internetowej CPE pod linkami: <https://www.cpe.gov.pl/> oraz <https://power.cpe.gov.pl/>, a także na stronie Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej: <https://www.rozwojspoeczny.gov.pl/>.

SYLWIA BURGŚ
KATARZYNA GILEWICZ
Wydział Projektów EFS
Centrum Projektów Europejskich

fot. CPE

Skarby polsko-saksońskiego pogranicza

Obszar wsparcia Programu Współpracy Interreg Polska-Saksonia obejmuje swoim zasięgiem wiele przepięknych zakątków zarówno w Republice Federalnej Niemiec, jak i w południowo-zachodniej Polsce. Wspaniałe walory turystyczne to nie tylko dary natury, ale także dziedzictwo historyczne i kulturowe oraz rezultat najbardziej wymagających przedsięwzięć polsko-saksońskich partnerów. W perspektywie programu na lata 2014-2020 aż 17 spośród wszystkich zrealizowanych projektów dotyczyło właśnie wspólnego dziedzictwa naturalnego i kulturowego. Z myślą o zbliżających się wakacjach warto rozważyć wizytę na polsko-saksońskim pograniczu, aby poznać najciekawsze atrakcje regionu.

Projekt „**Skarby pogranicza – ochrona i promocja polsko-niemieckiego dziedzictwa natury i kultury**” polegał na wspólnej akcji promocyjnej oraz współpracy na szczeblu lokalnym w zakresie ochrony wspólnych polsko-niemieckich obiektów UNESCO, którymi szczyli się polsko-saksońskie pogranicze. Mowa tu o trzech wspaniałych, opisanych poniżej, obiektach.

Park Mużakowski

Park Mużakowski to zabytkowy park krajobrazowy, łączący naturę z najwyższej klasy sztuką ogrodnictw. Założony przez księcia Hermanna von Pücklera, stanowi jeden z najrozleglejszych kompleksów parkowych w Europie. To tu w otoczeniu przyrody, wśród bujnej zieleni, przepięknych drzew i kwiatów można zażyć relaksu oraz

odpoczynku na świeżym powietrzu. Miejsce to odwiedzane jest coraz częściej nie tylko przez mieszkańców regionu, ale także turystów z dalszych zakątków Europy i świata. Przez park przepływa rzeka Nysa Łużycka, łącząca niemiecki Bad Muskau i polską Łęknice. W 2004 roku Park Mużakowski został wpisany na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Park Krajobrazowy Łuk Mużakowa

Park Krajobrazowy Łuk Mużakowa jest położony w południowo-zachodniej części województwa lubuskiego. Rozciąga się na powierzchni 18,2 tys. ha. Wyróżnia się malowniczym krajobrazem, który zachwyci każdego pasjonata geoturystyki. Na obszarze parku występuje największe w Polsce „pojezierze antropogeniczne”, powstałe na skutek eksploatacji węgla brunatnego, glinu, żwiru i piasku. Przez park prowadzi ścieżka geoturystyczna „Dawna Kopalnia Babina”. Trasa posiada duże walory krajobrazowe oraz umożliwia zapoznanie się z obiektami przyrody nieożywionej, będącymi wytworami zarówno procesów naturalnych, jak i działalności człowieka.

Światowy Geopark Łuk Mużakowa

Światowy Geopark Łuk Mużakowa to transgraniczny obszar o wyjątkowych walorach przyrodniczych i estetyczno-krajobrazowych,

zlokalizowany w części polskiej i niemieckiej. Jest to jedyny geopark w Polsce, który należy do Sieci Geoparków Europejskich (EGN) i Światowych (GGN). Od 2015 roku park szczyty się tytułem Światowego Geoparku UNESCO.

fot. Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie

W ramach wspomnianego projektu powołany został polsko-niemiecki zespół ds. rozwoju turystyki i promocji dziedzictwa kulturowego oraz naturalnego, który m.in. opracował materiały informacyjno-promocyjne, w tym turystyczną mapę rowerową z atrakcjami turystycznymi regionów reprezentowanych przez partnerów, i multimedialny przewodnik turystyczny.

Z Programu Interreg Polska-Saksonia 2014-2020 przeznaczone zostało także wsparcie finansowe na kolejną inicjatywę, związaną z Parkiem Mużakowskim. Projekt „**Park Mużakowski – ochrona, rozwój i promocja europejskiego dziedzictwa kultury**” skupiał się na odtworzeniu historycznych obiektów kulturowych z terenu parku, przeprowadzeniu prac dokumentacyjno-badawczych i popularyzacji wiedzy na temat parku.

Przedsięwzięcia o charakterze inwestycyjnym objęły odbudowę i wyposażenie głównej części Domu Zdrojowego (po stronie niemieckiej) oraz remont konserwatorski Wiaduktu (po stronie polskiej). Przeprowadzono również badania archiwalne o historii parku, badania archeologiczne oraz badania dendrologiczne zachowanego zasobu roślinnego. Odbłyły się wydarzenia promocyjne i podjęto działania informacyjne.

W toku realizacji projektu udało się odtworzyć historyczne obiekty kulturowe o ponadnarodowym charakterze historycznym oraz dużym znaczeniu dla rozwoju turystyki na pograniczu polsko-niemieckim, a co za tym idzie – znacznie

wzrosła dostępność dziedzictwa kulturowego Parku Mużakowskiego. Efekty działań można podziwiać na stronie internetowej: <https://park-muzakowski.nid.pl/projekty/>. Warto jednak osobiście odwiedzić to piękne miejsce!

Podróżni nie muszą się obawiać, że zgubią się w tej okolicy. Przy drogach wjazdowych do miasta Żary i Weißwasser powstało 10 przystanków turystycznych – tj. miejsc przy drogach wjazdowych do obu miejscowości (po 5 w każdej z nich). Dzięki temu kierowcy mają możliwość zapoznania się z lokalną ofertą turystyczną, a także z walorami Zielonego Lasu i całego Łuku Mużakowa. Przystanki to także miejsca wypoczynku, które wyposażone zostały w stojaki rowerowe, stoły, ławki i kosze na śmieci, a także tablice z dwujęzycznymi informacjami o obu miastach. Ponadto w Żarach powstał przystanek turystyczny w sąsiedztwie Zielonego Lasu z parkingiem dla samochodów osobowych, przystosowanym do potrzeb osób z niepełnosprawnością oraz dla autokarów (co umożliwia obsługę wycieczek zorganizowanych). Znajduje się tu także plac rekreacyjny z wiatą ogniskową. W obu uczestniczących w projekcie miastach powstały punkty informacji turystycznej, które zostały odpowiednio wyposażone. To wszystko zrealizowano w ramach projektu „**Zachowanie i promowanie walorów geologicznych Łuku Mużakowa i moreny polodowcowej Zielonego Lasu oraz zaktywizowanie współpracy miast Żary i Weißwasser**”.

Dzięki intensywnej pracy partnerów projektu „**Turystyka bez granic**” nie brakuje w tym regionie także miejsca dla miłośników turystyki kamperowej. Projekt objął po stronie polskiej budowę placu postojowego dla sześciu kamperów, drogę dojazdową z chodnikiem, plac nawrotowy oraz oświetlenie. Zamontowano kontenery sanitarne, wykonano przyłącza i instalacje wodno-kanalizacyjne oraz elektroenergetyczne. Plac postojowy

fot. Urząd Miasta Żary

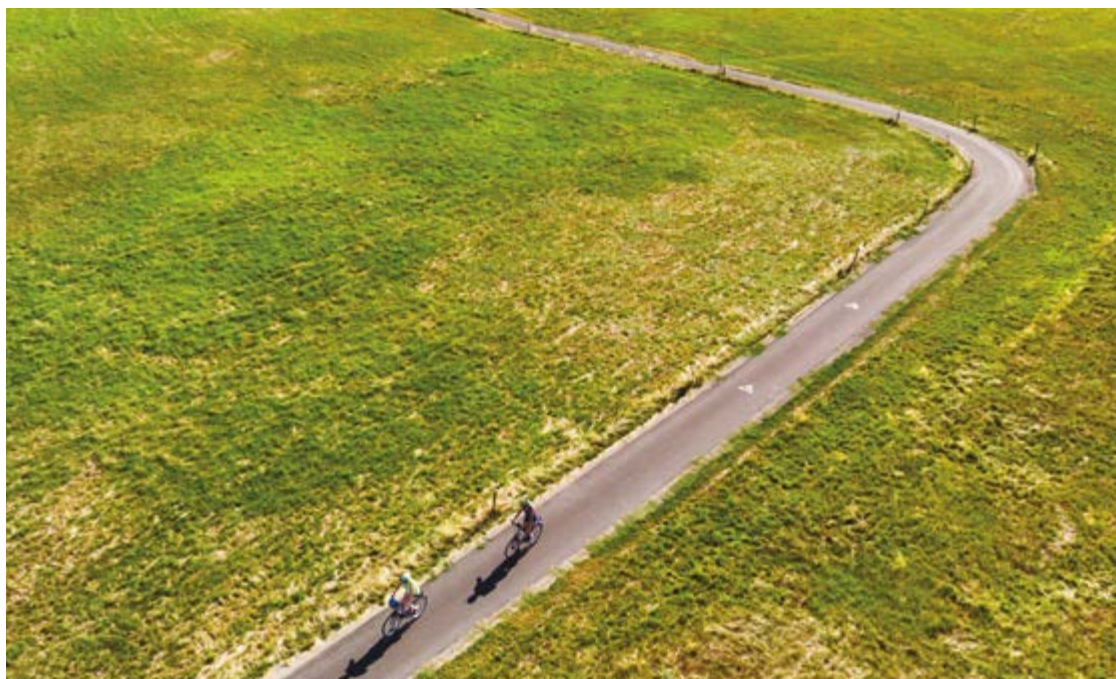
fot. Urząd Miasta Żary

został ogrodzony, zamontowano bramy wjazdowe, wiatę rekreacyjną z miejscem odpoczynku, tablicę informacyjną, kosze na odpadki i zieleni. Wykonano również miejsce biwakowe przeznaczone do ustawiania namiotów, urządzono dojścia i ścieżki.

Natomiast w miejscowości Weißwasser niemiecki partner wybudował przed ogrodem zoologicznym i kąpieliskiem Jahnbad trzy miejsca postojowe na kampery wraz z niezbędną instalacją zasilającą, stacją do utylizacji nieczystości oraz skrzynką elektryczną z kilkoma przyłączami.

Dodatkowo ustawiono kontener z toaletami (w tym dla osób z niepełnosprawnością), umywalkami i prysznicami.

W południowej części pogranicza polsko-saksońskiego w ramach Programu Interreg Polska-Saksonia 2014-2020 realizowany był projekt „Przygoda z Nysą – zagospodarowanie turystyczne pogranicza polsko-niemieckiego”. To wielkie przedsięwzięcie udostępniło turystom bogactwo kulturowe i przyrodnicze terenów polsko-niemieckiego pogranicza, połączonego prawie 200-kilometrowym odcinkiem malowniczej Nysy Łużyckiej. Dzięki wsparciu z Funduszy Europejskich powstało wiele inwestycji ważnych dla rekreacji i wypoczynku, takich jak: zagospodarowanie turystyczne rzeki, wytyczenie i oznakowanie licznych szlaków, stworzenie Centrum Rekreacyjno-Turystycznego w Radomierzycach (CRT Radomierzycy). Wybudowano również ścieżkę rowerową dla turystów w gminie Zgorzelec na trasie Koźlice – Radomierzycy i Jędrzychowice. Powstały trakty pieszo-rowerowe wokół Zalewu Karaś oraz w Zielonym Lesie na terenie powiatu żarskiego, a także w gminie Pieńsk. Zrewitalizowano stadion w Krauschwitz, zmieniając go w obiekt rekreacyjny. Powstał międzypokoleniowy park rekreacyjny, plac zabaw i grota skalna. Zrewitalizowano zabytkowy park miejski w Pieńsku. W Bielawie Dolnej wzniesiono wieżę Camera Obscura. CRT Radomierzycy zostało wyposażone w nowy sprzęt turystyczny – w mobilną ściankę wspinaczkową, kajaki, namioty itp. Pogranicze wzbogaciło się też o nowe odcinki dróg rowerowych, ciągi

fot. Jakub Pirej/Urząd Miasta Zgorzelec

pieszo-rowerowe i nowy obiekt rekreacyjny – Zalew Czerwona Woda w Zgorzelcu. Zakupiono nowe rowery (w tym tandemy i rowery elektryczne umożliwiające rekreację osobom z niepełnosprawnością) oraz kajaki dla CRT Radomierzyce. Powstał punkt informacji turystycznej w Pieńsku z wypożyczalnią sprzętu rekreacyjnego. Powstała nowa infrastruktura turystyczno-rekreacyjna wokół akwenów Mirostowice Dolne i Łaz oraz ścieżka dydaktyczna. Nieodłącznym elementem projektu była promocja turystyczna okolic polsko-saksońskiego pogranicza, w tym dwie wystawy na temat Nysy Łużyckiej, opracowane przez muzea z Görlitz: jedna – przyrodnicza, zatytułowana „Życie nad rzeką”, oraz druga – dotycząca osadnictwa i rozwoju społeczno-gospodarczego brzegów Nysy, pn. „Opowieści nad rzeką”. Projekt prezentowany był na targach turystycznych w Dreźnie i Wrocławiu. Więcej informacji o nim oraz o atrakcjach turystycznych zlokalizowanych wzdłuż Nysy Łużyckiej znajduje się na stronie internetowej: <https://przygodaznysa.eu/>. Praktyczny „Polsko-niemiecki przewodnik turystyczno-rowerowy” jest dostępny na stronie: https://www.powiatzary.pl/system/obj/4921_Polsko-niemiecki_przewodnik_turystyczno-rowerowy_2018_-_v9.pdf.

W zestawieniu atrakcji turystycznych nie może zabraknąć okolic Świeradowa-Zdroju i niemieckiego Zittau. Są to nie tylko tereny góryste, ale również cenne obszary leśne. Inicjatywa „Przygoda w górach” stanowiła odpowiedź na niewystarczającą dostępność tych obszarów dla ruchu turystycznego. Działania podjęte w ramach

projektu miały charakter wielowymiarowy i dotyczyły opracowania koncepcji, a potem wybudowania infrastruktury oraz prowadzenia działań marketingowych w dziedzinie turystyki, edukacji przyrodniczo-leśnej i ochrony przyrody. Udało się zarówno przywrócić część lasów polsko-saksońskiego pogranicza dla turystów, jak i zapewnić im ochronę.

W toku działań projektowych odbudowana została wieża widokowa na Czerniawskiej Kopie oraz wiata turystyczna na górze Zajęcznik przy byłym tarasie widokowym. Przywrócono do użytkowania trasę Goldbachweg oraz aleję Bürgerallee jako trasy spacerowe. Wzgórze Kelchstein znów stało się dostępne dzięki utworzeniu miejsc parkingowych i miejsca odpoczynku. Na starym torze bobslejowym powstała ciekawa trasa turystyczna „Przygoda w górach”. Z uwagi na kompleksowe podejście do tematu zagospodarowania cennych obszarów leśnych na polsko-niemieckim pograniczu przedsięwzięcie to można uznać za modelowe.

Polsko-saksońskie pogranicze dynamicznie się rozwija i przyciąga coraz więcej turystów. Dzięki Funduszom Europejskim jest tutaj realizowanych wiele ciekawych inicjatyw, o czym w najbliższe wakacje przekonać się będzie mogło wielu odwiedzających ten piękny region.

ANNA GIBEK
Wspólny Sekretariat
Programu Współpracy Interreg
Polska-Saksonia 2014-2020

fot. Barbara Rymaszewska

fot. CPE

Na wakacyjnych szlakach z PBU

Wspólne inicjatywy i wydarzenia dotyczące lokalnego dziedzictwa kulturowego i naturalnego – ich zachowania, rozwoju oraz promocji – to jeden z kluczowych aspektów Programu Polska – Białoruś – Ukraina 2014-2020. Dzięki projektom promującym walory turystyczne i ochronę przyrody, zmodernizowano lub utworzono nowe szlaki rowerowe, kajakowe czy ścieżki edukacyjne. Łącznie to aż 1426 km w ramach 90 tras turystycznych!

Podobnie jak w zeszłym roku zapraszamy do odwiedzenia miejsc, gdzie zostały zrealizowane projekty finansowane z Programu PBU 2014-2020. Czekają na Państwa odrestaurowane zabytki, ciekawe warsztaty i festiwale.

Podróż w czasie

Wyjątkową wizytówką polskiego województwa podkarpackiego i obwodu zakarpacciego w Ukrainie jest unikatowa drewniana architektura. To kościoły, cerkwie, dworki czy skanseny. Co ciekawe, aby można było przenosić budynki z jednego miejsca na drugie, niektóre kościoły

budowano, nie używając ani jednego gwoźdź, a jedynie drewnianych kołków. W regionie występuje aż pięć stylów architektury drewnianej – bojkowski, łemkowski, huculski, gotyk maramurski oraz barok. Takiej różnorodności nie znajdziemy nigdzie w Europie. W 2013 roku aż 16 drewnianych świątyń zostało wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO! Pomysłodawcy projektu **WoodenRoute** wyznaczyli sobie za zadanie zwrócenie uwagi na te ukryte skarby Karpat. Dzięki dofinansowaniu ze środków unijnych powstał multimedialny Transgraniczny Szlak Architektury Drewnianej. Dzięki niemu miłośnicy historii i architektury mogą zaplanować swoje wycieczki w ramach dziewięciu tras (ich łączna długość to aż 1,2 tys. km). Na podkarpaciu szlak obejmuje ponad 160 obiektów, a więcej informacji o nim można znaleźć na stronie: <https://sad.podkarpackie.travel/>.

Przygoda na Sanie

Ci, którzy chcą zwolnić tempo i naładować akumulatory w otoczeniu przyrody, mogą wybrać się w dorzecza Sanu i Strwiąży. Płynący na całej długości przez województwo podkarpackie San jest jedną z najbardziej atrakcyjnych turystycznie rzek w Polsce. To tutaj znajdziemy liczne

fot. CPE

rezerваты, parki krajobrazowe, Bieszczadzki Park Narodowy i obszary Natura 2000. Na turystów czekają cztery trasy wodne, które zostały stworzone w ramach projektu **SlowRivers**:

- Sanok – Tyrawa Solna,
- Dynów – Słonne – Krasiczyn (to aż 54 km trasy),
- Krzeszów – Nisko,
- rzeka Strwiąż.

Prawie 100 km tras można pokonać w kajaku lub pontonie. Wyjątkową atrakcją są spływy flisackie tradycyjnymi łodziami – galarami, które nadal odbywają się w Ulanowie. Przed wyprawą warto zapoznać się z publikacją z audytu turystycznego, który przeprowadzili partnerzy projektu. Znajdziemy w niej m.in. ogólną charakterystykę rzek, rozpiskę tras wodnych, kontakty do gospodarstw agroturystycznych i biur podróży czy najciekawsze zabytki w okolicach Sanu. Jest ona dostępna na stronie internetowej: <https://www.slowrivers.pl/assets/media/25022021-san-odglosy-natury-audit-turystyczny-ostateczna-25-02-2020.pdf>.

Tropem naftowego dziedzictwa

Tereny podkarpacia oraz obwodu lwowskiego stanowią kolebkę znanego nam obecnie przemysłu naftowego. To tutaj żył i pracował naukowiec, aptekarz, społecznik i wynalazca – Ignacy Łukasiewicz. Jest on uważany za twórcę przemysłu naftowego oraz rafineryjnego. Jako pierwszy wydestylował z ropy naftowej naftę i zastosował ją do oświetlenia. Za datę symboliczną narodzin przemysłu naftowego uważa się 31 lipca 1853 roku, kiedy po raz pierwszy publicznie zapalono lampy naftowe w szpitalu lwowskim na Łyczakowie.

Aby popularyzować wiedzę o tej schedzie historycznej w rejonie przygranicznym, zrealizowano projekt **Lukasiewicz**. Dzięki niemu entuzjaści historii mogą skorzystać z multimedialnego przewodnika po miejscach związanych z życiem i aktywnością zawodową Łukasiewicza (Rzeszów, Jasło, Krosno, Bóbrka, Sanok, Lesko, Ustrzyki Dolne po stronie polskiej oraz Sambor i Stary Sambor, Schodnica, Borysław, Drohobycz, Lwów po stronie ukraińskiej).

Więcej informacji o projekcie znajduje się na stronie: <https://szlaklukasiewicza.podkarpackie.pl/pl/>. W toku jego realizacji stworzono również grę terenową w aplikacji Telegram oraz offline w Borysławiu, a także filmowy przewodnik. Prezentują one kulturę industrialną, związaną

z dokonaniem Ignacego Łukasiewicza i tradycję wydobywania ropy naftowej.

Rowerowym szlakiem

Roztocze jest krainą położoną między Wyżyną Lubelską a Kotliną Sandomierską. Ciągnie się od Kraśnika do Lwowa, z czego w Polsce znajduje się ok. 110 km. Roztocze leży w obszarze dzielącym stare utwory geologiczne platformy wschodnioeuropejskiej od młodszych utworów Europy Zachodniej. Jest wciąż aktywne geologicznie.

fot. CPE

W ramach projektu **„RoweLove Roztocze – razem pomimo granic”** (partnerzy: Województwo Lubelskie, Roztoczański Park Narodowy, Stowarzyszenie Samorządów Lokalnych „Euroregion Karpaty – Ukraina”, Departament ds. Ekologii i Zasobów Naturalnych Lwowskiej Obwodowej Administracji Państwowej, Jaworowski Park Narodowy) powstało oznakowanie terenowe szlaków rowerowych (po stronie polskiej 187 km, a po ukraińskiej 110 km) oraz tablice informacyjne. Wytoczono także i oznakowano w Gminie Zamość dwa nowe szlaki rowerowe „Po wzgórzach Roztocza” oraz „Traktem ordynackim” – łącznie 33 km. Oprócz tego powstały stacje serwisowania i naprawy rowerów oraz centra edukacyjne.

Sokółka – to niewielkie miasto w województwie podlaskim, które może poszczycić się niezwykłą historią. W XVIII wieku żył tutaj, pracował i wdrażał reformy, istotne dla całego regionu, Antoni Tyzenhauz – przyjaciel polskiego króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Starosta był ważnym reformatorem, który dostrzegł potencjał tego obszaru i znacząco wpłynął na poprawę jego dobrobytu (m.in. utworzył manufaktury oraz fabryki produkujące tekstylia, papier, biżuterię, narzędzia, meble; otworzył szkoły dla położonych, lekarzy, weterynarzy, księgowych, inżynierów; założył ogród botaniczny, teatr, balet, orkiestrę, wydawnictwo, a nawet browar). Aby

upamiętnić „Wielkiego Architekta” partnerzy projektu **Tyzenhauz** utworzyli trasę rowerową, która w Polsce ma 26 km. Ten jedyny w swoim rodzaju szlak historyczny łączy główne zabytki regionu, związane z życiem starosty Tyzenhauza. Na zmęczonych aktywnym zwiedzaniem na tarasie widokowym przy Zalewie Sokólskim czeka „ławeczka Tyzenhauza”. Szlak rowerowy zaczyna się w centrum miasta – to tutaj, przy ul. Piłsudskiego 1 stoi kamienica Tyzenhauza, która również została zrewitalizowana w ramach projektu. Warto też zajrzeć do Punktu Informacji Turystycznej, zwiedzić „komnatę Tyzenhauza”, wystylizowaną na XVIII wiek, a także wziąć udział w warsztatach edukacyjnych i rękodzielniczych. Aktualności znajdują się stronie internetowej: <https://it.sokolka.pl/szlak-rowerowy-tyzenhauza/>.

fot. CPE

Szlaki na cztery pory roku

Sezon turystyczny nie tylko w wakacje, ale przez cały rok? Partnerzy projektu **4_SEASONS** udowodnili, że jest to możliwe. Krajobraz terenów przygranicznych Polski i Ukrainy to malownicze pejzaże, nieknięta przyroda oraz autentyczna kultura. Gmina Cieszanów – polski partner projektu zaprasza turystów na odkrywanie przyrody i architektury w ramach czterech szlaków:

- stawy w Dachnowie, rzeka Brusienka w Chotylubiu, chatownia ornitologiczna w Gorajcu, zalew w Starym Lublińcu i kąpielisko „Wędrowiec” w Cieszanowie – to Ptasi Szlak Akwennów, gdzie każdy wielbiciel podpatrywania ptaków znajdzie coś dla siebie, a cierpliwi obserwatorzy mogą tu nawet wypatrzyć bielika lub bociana czarnego; jest to również opcja dla pasjonatów wędkowania;

- szlak śladem Roberta Korzeniowskiego to opowieść o młodości mistrza olimpijskiego, który urodził się i wychował na ziemi cieszanowskiej; być może niektórzy będą mieli okazję spotkać się z nim na trasie, gdyż Korzeniowski często odwiedza rodzinne strony;
- z myślą o grzybiarzach powstał Szlak Najlepszych Miejsc Na Grzybobranie, gdzie las Kaczory czy leśniczówka Szczerbiwilka to tylko niektóre z miejsc na trasie;
- entuzjaści historii współczesnej mogą zainteresować się Szlakiem Dawnych PGR-ów, na którego trasie znajduje się pięć obiektów: w Nowym Siole, Niemstowie, Starym Lublińcu, Nowym Lublińcu i Chotylubiu; w każdym z tych miejsc możemy z bliska przyjrzeć się reliktom PRL-u, a zainstalowane tablice informacyjne opowiadają historię świetności i upadku Państwowych Gospodarstw Rolnych.

Szczegóły na temat szlaków dostępne są na YT gminy Cieszanów: <https://www.youtube.com/@cieszanowczteryypory6393/featured>.

fot. CPE

Karpacka Gwiazdna Ścieżka

Projekt **CarpathianSky** oferuje nowy sposób patrzenia na rozgwieżdżone niebo Karpat, ukazując jego piękno i zwracając uwagę na problem zanieczyszczenia światłem. Inicjatywa miała na celu promocję astroturystyki na terenie Parku Gwiazdnego Nieba „Bieszczady” w Polsce i Zakarpackiego Parku Ciemnego Nieba w Ukrainie. W ramach przedsięwzięcia stworzono „Karpacką Gwiazdną Ścieżkę”. Trasę usytuowano na odcinku grzbietu Jawornika. Rozpoczyna się ona w pobliżu schroniska pod Jawornikiem, a kończy

fot. CPE

na szczycie Jawornik (1017 m). Miejsce to charakteryzuje się dobrą jakością nocnego nieba. Szlak został wyposażony w cyfrową lustrzankę z obiektywami i statywem, lunetę oraz miernik jakości nieba (tzw. SQM, czyli *Sky Quality Meter*).

Lublin dostępny

Nowoczesne technologie zmniejszają lukę w dostępności sztuki wizualnej dla osób niewidomych lub słabowidzących. Zakres dostępnych eksponatów nie musi już ograniczać się do rzeźby. Teraz osoby z dysfunkcją wzroku mogą zwiedzać obiekty muzealne i wystawiennicze dzięki grafikom dotykowym, a także „mówiącym” dotykowym rysunkom i diagramom, modelom 3D i audiodeskrypcji.

W ramach projektu *TouchingThePast* Muzeum Wsi Lubelskiej, Muzeum Brama Krakowska w Lublinie, Muzeum na Zamku Lubelskim, a także dwa muzea w Iwano-Frankiwsku w Ukrainie zyskały nowe adaptacje eksponatów, które są dostępne dla osób niewidomych i niedowidzących. Nowe adaptacje obiektów zyskały również ścieżki turystyczne w obu miastach.

W Lublinie można dotknąć i w ten sposób „zobaczyć” m.in.: Bramę Krakowską, Front Zamku Lubelskiego czy pomnik marszałka Józefa Piłsudskiego. Powstałe w ramach projektu przewodniki turystyczne w alfabecie Braille’a są dostępne w Punktach Informacji Turystycznej.

Bezpiecznie na górskich szlakach

Turyści na bieszczadzkich szlakach mogą się czuć bezpiecznie. Dzięki dofinansowaniu z Funduszy Europejskich zrealizowano projekt w partnerstwie polsko-ukraińskim, który podniósł efektywność służb ratowniczych oraz skrócił czas dotarcia do poszkodowanych. Projekt **SOSRescue** to inicjatywa Grupy Bieszczadzkiej Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. Inicjatywa miała na celu m.in. stworzenie nowoczesnego centrum treningowego i koordynacji transgranicznych akcji ratowniczych, zakup nowoczesnego sprzętu czy podniesienie kwalifikacji ratowników z Polski i Ukrainy (np. poprzez szkolenia na operatorów dronów). Więcej informacji o tym interesującym i ważnym przedsięwzięciu znajduje się na stronie internetowej: <http://sos-naratunek.pl/sosrescue-sos-ratunek/>. Po więcej inspiracji na wakacyjną wyprawę zapraszamy na stronę Programu Polska – Białoruś – Ukraina 2014-2020: www.pbu2020.eu. W zakładce DZIEDZICTWO NATURALNE opisane są rezultaty projektów związanych z turystyką. Natomiast o inicjatywach wspierających służby ratownicze można przeczytać w zakładce BEZPIECZEŃSTWO. Do zobaczenia na szlaku!

MAGDALENA OKULSKA

**Wspólny Sekretariat Techniczny
Programu Polska-Białoruś-Ukraina
2014-2020**

Zrównoważona turystyka w regionie Południowego Bałtyku

Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) definiuje zrównoważoną turystykę jako tę, która w pełni uwzględnia obecne i przyszłe skutki gospodarcze, społeczne oraz środowiskowe, odpowiadając na potrzeby turystów, przemysłu, środowiska i społeczności przyjmujących turystów.

Zrównoważona turystyka to jeden z kluczowych priorytetów Programu Interreg Południowy Bałtyk w perspektywach 2014-2020 i 2021-2027. Za sprawą zwiększonego rozwoju dziedzictwa naturalnego i kulturowego obszaru programowego, a także poprzez poszukiwanie usług, produktów i narzędzi turystyki w obszarach niebieskim i zielonym, wzrosła liczba odwiedzin obiektów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz pilotażowych inwestycji skupiających się na niebieskiej i zielonej infrastrukturze.

Biorąc pod uwagę niebieski i zielony charakter programu, turystyka jest jednym z kluczowych sektorów, który decyduje o żywotności małych obszarów podmiejskich lub wiejskich. Jednocześnie warunki przyrodnicze całego regionu stwarzają możliwości dla turystyki wrażliwej ekologicznie, która mogłaby wydłużyć sezon turystyczny i zróżnicować obecnie dominujące wzorce ruchu turystycznego. W szczególności ochrona środowiska oraz zarządzanie bogatym i zróżnicowanym dziedzictwem naturalnym

i kulturowym regionu oferują nowe perspektywy ich zrównoważonego wykorzystania oraz rozwoju.

Aż 14 projektów skorzystało z finansowego wsparcia Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Dzięki temu możliwa była współpraca różnych instytucji na rzecz zrównoważonej turystyki oraz jej promowanie w regionie Południowego Bałtyku. Poniżej w skrócie prezentujemy główne działania, które podjęto w toku realizacji poszczególnych projektów.

Przyroda i dziedzictwo kulturowe

W projekcie *ArchaeoBalt* rekultywowana została zielona trasa turystyczna *Archeoroute*. Dzięki wspólnemu wysiłkowi uniwersytetów, muzeów oraz przedstawicieli branży turystycznej ulepszono również już istniejące trasy. Oferta archeoturystyczna uległa zdecydowanemu ulepszeniu.

Inicjatywa *DUNC* umożliwiła opracowanie i komunikację unikalnej strategii zrównoważonej turystyki „Dziedzictwo Południowego Bałtyku”, która ma się przyczynić do zrównoważonego wzrostu gospodarczego regionu i chronić dziedzictwo kulturowe dla przyszłych pokoleń. Pozytywnie też wpłynie na integrację lokalnej społeczności.

fot. Karolina Czonstke/Uniwersytet Gdański

W toku realizacji przedsięwzięcia **BALTIC STORIES** udostępniono organizatorom wydarzeń promujących dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe zestaw narzędzi oraz profesjonalnych wskazówek. Mogli także skorzystać ze wsparcia marketingowego. Przeprowadzone zostały pilotażowe działania wdrożeniowe i szkoleniowe.

W inicjatywie **Baltic Heritage Routes** zaprojektowano, opracowano i zbudowano osiem tras, co zaowocowało większym popytem na niebieską oraz zieloną turystykę na terenie działań projektowych.

W przedsięwzięciu **Baltic Pass** powstały trasy żeglarskie uwzględniające dziedzictwo morskie całego regionu Południowego Bałtyku. Umożliwiły one połączenie żeglowania ze zwiedzaniem atrakcyjnych miejsc na wybrzeżach Bałtyku w różnych krajach.

W toku realizacji inicjatywy **BalticMuseums: Love IT!** skonstruowana została wielojęzyczna aplikacja mobilna, która umożliwia turystom samodzielne zwiedzanie muzeów we własnym tempie. Dzięki temu są oni bardziej zaangażowani w zwiedzanie i chętniej planują wizyty w kolejnych obiektach.

Za sprawą działań w ramach projektu **BSTC** powstała transgraniczna jednostka usługowa – Centrum Turystyki Morza Bałtyckiego. Świadczy ona różne usługi dla interesariuszy z branży turystycznej. Łączy również podmioty działające na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki poprzez zapewnienie im platformy do komunikacji oraz współpracy.

Rewitalizacja obszarów wiejskich i wybrzeży

W ramach przedsięwzięcia **SOUTH BALTIC MANORS** liczne instytucje podjęły wspólne działania marketingowe z myślą o promocji turystyki dworskiej wokół wybrzeża Bałtyku.

W projekcie **Fish Markets** uruchomiona została platforma do ogłaszania lokalnych targów rybnych oraz opracowano strategię ich rozwoju.

Inicjatywa **CATCH** wspierała ideę zrównoważonej turystyki wędkarskiej poprzez stworzenie platformy wiedzy na temat przybrzeżnej turystyki wędkarskiej, która dostarcza turystom i mieszkańcom informacji niezbędnych do planowania, rezerwacji oraz

organizacji wypraw wędkarskich do unikatowych, nadmorskich lokalizacji.

Wellbeing i aktywna turystyka

W toku realizacji przedsięwzięcia **SB WELL** opracowany został przewodnik dla firm dotyczący rozwoju, zarządzania, budowania marki i promocji turystyki *wellbeing* w regionie Południowego Bałtyku, jak również ustalono standardy i dobre praktyki dla tego rodzaju turystyki. Powstała też strona internetowa, prezentująca miejsca *wellbeing* na tym terenie.

Dzięki inicjatywie **Biking South Baltic!** zbudowane zostały modelowe odcinki tras rowerowych z przygotowanymi na nich miejscami odpoczynku dla rowerzystów. Opracowano także strategię rozwoju trasy EuroVelo nr 10 na lata 2020-2023.

Projekt **South Coast Baltic** przyczynił się do rozwoju żeglugi transgranicznej. Przygotowany został miniprzewodnik Pętli Żuławskiej dla żeglarzy pn. „Barką i jachtem na szlaku”, który służy jako kompendium wiedzy dla osób planujących po raz pierwszy wypłynąć na szlaki wodne na tym obszarze.

Przedsięwzięcie **JOHANN** umożliwiło stworzenie pakietu materiałów informacyjnych na temat zarządzania portami wycieczkowymi od strony lądu i wody. Powstała strategia marketingowa rejsów wycieczkowych. Celem projektu było przyciągnięcie małych firm, będących w posiadaniu statków wycieczkowych, do niewielkich portów miejskich w regionie Południowego Bałtyku.

Nawet tak krótka prezentacja dokonań projektów pokazuje, jak wiele działań na rzecz zrównoważonej turystyki zostało podjętych i zrealizowanych dzięki wsparciu z Funduszy Europejskich.

W nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027 będą one kontynuowane, abyśmy wszyscy mogli korzystać z przemysłu turystycznego w sposób, który zapewni ochronę środowiska przyrodniczego oraz dorobku kulturowego lokalnych społeczności.

ANCOR ARMAS MARTIN

Tłumaczenie z języka angielskiego:

KATARZYNA SEMPOŁOWICZ-LIPSKA

Wspólny Sekretariat

Programu Interreg Południowy Bałtyk

fot. Urząd Miejski w Starym Sączu

Polsko-słowackie trasy turystyczne

Przejdź rowerem nad rzeką Poprad, wybierz się śladem karpackich pasterzy, odwiedź miejsca znane ze swojego ulubionego filmu i spotkaj niesamowitą przyrodę w Beskidach. Trasy turystyczne na polsko-słowackim pograniczu polecają się na urlop.

Pogranicze polsko-słowackie to połączenie niezwykłych tradycji, piękna przyrody i cudownych ludzi. To wszystko można znaleźć na szlakach turystycznych, które powstały dzięki środkom finansowym z Programu Interreg Polska-Słowacja 2014-2020.

Niezwykła podróż śladami filmowego dziedzictwa

Trasa śladami ulubionego filmu lub serialu? To atrakcja, która w ostatnim czasie stała się bardzo popularna. Największe miasta w Europie, takie jak Paryż czy Barcelona, przyciągają tłumy widzów znanych filmów, a na Islandię i do Chorwacji przyjeżdżają fani seriali.

Na polsko-słowackim pograniczu również możemy się pochwalić wieloma zrealizowanymi produkcjami. Powstało tutaj ponad tysiąc filmów!

Na trasę śladami filmowego dziedzictwa zaprasza projekt **Green Film Tourism**. Dzięki cyfrowej mapie transgranicznego szlaku filmowego dziedzictwa można poznać interesujące miejsca na polsko-słowackim pograniczu. Internetowy portal podruca filmowe inspiracje i prezentuje niezwykłych artystów. Strona projektu: www.greenfilmtourism.eu umożliwia zaplanowanie trasy śladami „Janosika. Prawdziwa historia” czy „Watahy”.

„Nosferatu – symfonia grozy” w reżyserii Friedricha Wilhelma Murnaua z 1922 roku to najstarsza produkcja filmowa, która została zrealizowana na obszarze pogranicza. Zdjęcia do niej powstały m.in. w regionie żylińskim na Słowacji.

Szlakiem kultury pasterskiej

W XIV wieku na tereny obecnego pogranicza polsko-słowackiego przybył pasterski lud Wołochów. To oni nauczyli miejscową ludność wypasu owiec, kształtowali gospodarkę oraz kulturę dzisiejszych górali z północnych i południowych stoków Karpat. O dziedzictwie osadników wołoskich przypomina projekt **„Szlak Kultury Wołoskiej”**, który ukazuje ten niezwykły świat na pograniczu polsko-słowackim.

„Szlak Kultury Wołoskiej” odtwarza obecne ślady działalności pasterskiej Wołochów na obszarze Karpat, gdzie przez setki lat wypas owiec był decydującym czynnikiem gospodarki człowieka.

Dla zainteresowanych tym tematem turystów dostępnych jest kilka tras wzorowanych na

pierwotnych wędrówkach Wołochów. Dzięki nim można poznać niezwykłą kulturę tego ludu i dostrzec niezatarte ślady w zdobnictwie oraz układzie przestrzennym wielu przygranicznych miejscowości – m.in. Ochotnicy, Zawoi czy Zubrzyce. Na górskich halach turyści mogą się poczuć, jak pasterze sprzed wieków. Na Szlaku Kultury Wołoskiej funkcjonują zagrody edukacyjne, w których możliwa jest degustacja lokalnych specjałów i udział w warsztatach rękodzieła.

Więcej informacji na temat Szlaku Kultury Wołoskiej znajduje się na stronie: www.szlakwoloski.eu.

Rowerem nad Popradem

EuroVelo to sieć tras rowerowych biegnących przez całą Europę. Trasa EuroVelo 11 prowadzi z Nordkapp w Norwegii do Aten w Grecji. Jeden z jej odcinków przebiega przez Preszowski Kraj Samorządowy na Słowacji do południowo-wschodniej części województwa małopolskiego.

Dzięki środkom z Programu Interreg Polska-Słowacja 2014-2020 udało się wytyczyć po polskiej i słowackiej stronie aż 157 km trasy rowerowej. Zbudowano kładki nad Popradem w Legnawie i Andrzejówce. W Miliku po polskiej stronie powstało Miejsce Obsługi Rowerzystów, a w słowackiej Sulinie – Punkt Informacji Turystycznej.

Wsiadając na rower w Mniszku nad Popradem na Słowacji, jadąc przez Muszynę i Sabinov, można dojechać aż do Preszowa. Na trasie warto zajrzeć do drewnianych, pełnych unikatowych wzorów, chat w Plavnicy i zrobić zdjęcie przy Czarciej Skale w dolinie Popradu. Po drodze znajdują się historyczne budowle, takie jak: zamek Pławieć, zamek Szarysz oraz ruiny zamku w Muszynie. Pomocne podczas wycieczki rowerowej są mapy i tablice informacyjne.

Inspiracje dla rowerowych tras można znaleźć na stronie: www.eurovelo11.sk.

Żabia ścieżka w koronach drzew

Miejscowości Stary Sącz w Polsce i Lewocza na Słowacji połączyły siły, tworząc innowacyjne i nowoczesne ścieżki przyrodnicze. Ich celem jest ochrona zagrożonych gatunków płazów. W Starym Sączu na Miejskiej Górze powstała trasa w koronach drzew, dzięki której piękno

przyrody można podziwiać z bliska. Przecho-dząc przez jej drewniane podesty i mostki, na końcu trasy wejdiesz na szklany pomost, z którego rozpościera się cudowny widok. Ma on 218 m długości.

Leśne molo położone jest aż 18 m nad ziemią! Można z niego podziwiać panoramę Starego Sącza.

Oprócz malowniczych widoków atrakcję stanowi samo dojście do ścieżki w koronach drzew, w tym spacer leśną drogą pośród szklanych kul. To niezwykła przygoda dla całej rodziny, a przy okazji można wtedy poznać i prześledzić cykl życiowy kumaka górskiego – gatunku płaza, występującego w Popradzkim Parku Krajobrazowym.

Z kolei w Lewoczańskiej Dolinie na Słowacji zaprojektowano ścieżkę pokazującą życie płazów oraz najcenniejsze skarby miejscowej flory. Trasa została poprowadzona wokół stawu, który jest naturalnym siedliskiem tych zwierząt. Ekologiczna strefa relaksu i odpoczynku wraz z interaktywną ścieżką dydaktyczną ma łącznie ok. 1,1 km długości.

Dla najmłodszych przygotowano plac zabaw, park linowy i ściankę wspinaczkową. W ramach renowacji zbiornika wodnego zostało wybudowane nowe molo z wieżą widokową, a na odwiedzających czekają altany do wypoczynku.

Razem zmieniamy polsko-słowackie pogranicze

W ramach projektów współfinansowanych z Programu Interreg Polska-Słowacja 2010-2014 powstały liczne trasy tematyczne, edukacyjne, piesze i rowerowe, a pełna ich lista znajduje się na stronie internetowej: www.plsk.eu.

Dzięki Funduszom Europejskim poprowadzonych zostało już ponad 3 tys. km transgranicznych szlaków rekreacyjnych. Na polsko-słowackim pograniczu każdy znajdzie coś dla siebie, a liczne atrakcje sprawią, że wakacyjny wyjazd będzie niezapomniany!

PIOTR BIEL

ANNA MOTYKA

Wspólny Sekretariat Techniczny

Programu Interreg Polska-Słowacja 2010-2014

fot. Starostwo Powiatowe w Szczecinie

Na północnym wschodzie Polski

Północno-wschodnia Polska obfituje w obszary cenne przyrodniczo oraz atrakcyjne miejsca do uprawiania turystyki letniej i zimowej. Na tych terenach znajduje się również wiele obiektów dziedzictwa historycznego i kulturowego. Niestety z uwagi na wieloletnie zaniedbania oraz niedoinwestowanie niektóre z nich nie mogły być w pełni wykorzystywane. Za sprawą unijnego dofinansowania w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa przeprowadzono wiele inwestycji, dzięki którym niektóre z tych miejsc zyskały nowe oblicze i cieszą się coraz większą popularnością.

Wśród nich są przedsięwzięcia związane z budową tras rowerowych oraz pieszych, które stały się nowymi atrakcjami turystycznymi w powiecie szczecińskim i w Giżycku. W powiecie szczecińskim (gmina Dźwierzuty) zarówno turyści, jak i lokalni mieszkańcy mogą korzystać z nowo powstałej ścieżki rowerowej o długości blisko 23 km, która przebiega szlakiem starej linii kolejowej, łączącej kiedyś Szczecino z Biskupcem. W pobliżu trasy rowerowej wyremontowano również 10 wiaduktów.

Z kolei w Giżycku ścieżka rowerowa o długości 5,6 km powstała wokół jednej z głównych atrakcji tego miasta, jaką jest Twierdza Boyen. Turyści odwiedzający to miejsce mogą również podziwiać wyremontowany fragment muru Carnota z oświetleniem parkowym zainstalowanym wzdłuż jego części.

Z Funduszy Europejskich skorzystali również przedstawiciele instytucji, których podstawowym celem jest promocja kultury lokalnej oraz ochrona dziedzictwa historycznego. Wśród działań zrealizowanych w ramach dofinansowanych z Unii Europejskiej projektów są m.in. prace infrastrukturalne w muzeach, zamkach i obiektach historycznych. Przykładem takiej inwestycji może być renowacja zabytkowego, pochodzącego z 1897 roku, zamku w Olecku. Wykonano tam m.in. remont powierzchni ceglanej ścian, częściowo wymieniona została stolarka okienna na drewnianą, przeprowadzono renowację stolarki drzwiowej zewnętrznej i wewnętrznej, jak również wyremontowano wybrane pomieszczenia.

Z kolei Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Elblągu postawiło na poprawę atrakcyjności przestrzeni zewnętrznej, należącej do muzeum. Przed budynkiem stworzono przestrzeń umożliwiającą prowadzenie zajęć i ekspozycji plenerowych oraz ogród ziołowy. U partnera projektu – w Centrum Spotkań Europejskich „Światowid” powstało centrum multimedialne. „Światowid” pozyskał także m.in. nowy skaner oraz dodatkowy sprzęt do digitalizacji zbiorów muzealnych, umożliwiając cyfryzację zabytków.

Unijne dofinansowanie pozyskały dwa muzea w województwie pomorskim. W nowej siedzibie Muzeum Bursztynu w Gdańsku powstała

fot. Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Elblągu

nowa wystawa stała. Na pierwszym piętrze stworzono ekspozycję na temat związków bursztynu z przyrodą (w tym m.in. „bursztynowy las”), natomiast na drugim piętrze powstała wystawa prezentująca znaczenie bursztynu w kulturze, dzięki której możemy poznać jego historię od czasów prehistorycznych aż do współczesności. Odwiedzający mogą tutaj podziwiać m.in. bursztynowe szachy z 1690 roku. Kolejnym muzeum, które skorzystało ze wsparcia z Funduszy Europejskich, jest Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku, gdzie w ramach projektu

przy użyciu nowoczesnych technik muzealnych, tak by odwiedzający mieli bezpośredni kontakt z eksponatami i mogli aktywnie brać udział w odkrywaniu historii. Dodatkowo ze względu na ograniczone możliwości poznania ekspozycji na „Sołdku” przez osoby z niepełnosprawnością ruchową w holu siedziby głównej Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku – w Spichlerzach na Ołowiance powstało stanowisko multimedialne pozwalające odbyć wirtualny spacer w technologii 3D.

fot. Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku

fot. A. Grabowska

przeprowadzono remont statku – muzeum „Sołdek”. Wymienione zostały fragmenty poszycia, konstrukcji oraz nitów. Pomalowano kadłub oraz wnętrza ładowni. Odnowiono instalację elektryczną i przeciwpożarową. Na statku powstała nowa wystawa stała, opowiadająca o ludziach z nim związanych oraz o czasach jego świetności. Nie zabrakło też informacji o realiach politycznych, społecznych i gospodarczych, w jakich statek powstawał i był eksploatowany. Wszystko jest prezentowane

Kolejnym obiektem kultury, który skorzystał z unijnego dofinansowania, jest Muzeum Budownictwa Ludowego – Park Etnograficzny w Olsztynku. W toku realizacji projektu m.in. powstał magazyn studyjny z częścią otwartą dla publiczności. Dzięki temu odwiedzający mogą wejść do udostępnionej części magazynu i zobaczyć, w jaki sposób przechowywane są zbiory. Budynek magazynu jest kopią stajni o zabudowie folwarcznej w Tołkinach. W skansenie powstała również ścieżka edukacyjno-historyczna, prowadząca do litewskich obiektów, znajdujących się w muzeum, oraz projekty architektoniczne nieistniejących już budynków litewskich: stajni, stodoły, piwnicy ziemnej z Pempen oraz chałupy rybackiej z Gilge.

Realizowane dzięki unijnemu wsparciu przedsięwzięcia przyczyniają się nie tylko do wzrostu atrakcyjności turystycznej i kulturowej obszaru północno-wschodniej Polski, ale przede wszystkim umożliwiają poznanie jego historii oraz wykorzystanie potencjału, którym ten region dysponuje.

KATARZYNA GILEWICZ
Wspólny Sekretariat Techniczny

Porwanie Baltazara Gąbki (cz. 2)

O słynnym profesorze Gąbce z powieści Stanisława Pagaczewskiego powiedzieliśmy sobie dość dużo w poprzednim numerze kwartalnika. Pora przyrzeć się innym postaciom, a dokładniej – jak się deklinują ich nazwiska. Tym razem będziemy mówić więcej o Bartłomieju Bartolinim, szpiegu o wdzięcznym imieniu Don Pedro i im podobnym. Dlaczego? Ponieważ obce nazwiska także są odmienne.

O tym, że obce imiona oraz nazwiska podlegają regułom polskiej fleksji, mówimy od dawna. My – językoznawcy. Temat ten powraca jednak jak mantra i wcale nie jest z tym lepiej. Mimo że pierwsze zalecenia powstały z górą wiek temu, niemal równo z odzyskaniem niepodległości, Polacy wciąż nie chcą przyjąć tego za pewnik

Oczywiście norma językowa danej wspólnoty jest tworzona przez ogół użytkowników tego języka. Zatem gdybyśmy wszyscy nie odmieniali obcych nazwisk, być może stałoby się to normą. Jednak nasi przodkowie od wieków chcieli pisać o *Szeks-pirze*, *Wolterze*, *Napoleonie*, czytywać *Prousta*, *Balzaca*, *Montaigne'a*, słuchać *Straussa*, *Beethovena* czy rozprawiać o *Heglu*, *Kancie* i *Nietzschem*. Zatem wstawiali konkretne formy we właściwe miejsca deklinacyjne. I godzili się na to, że obce imiona oraz nazwiska są odmieniane. A skoro tak – to nie ma obecnie powodów, by twierdzić, że te formy się nie odmieniają.

Łatwo jednak jest powiedzieć, że powinniśmy deklinować. Dużo trudniej wyjaśnić, jak to robić. W przeciwieństwie bowiem do nazwisk polskich – te obce wywodzą się z różnych tradycji, języków, sposobów wymowy. A to wszystko wpływa na ostateczny kształt danej nazwy własnej (nazwiska bowiem są nazwami własnymi).

Może więc lepiej tego zaniechać? Dziennikarze sportowi nie mają problemu, żeby opowiadać, że oto ktoś podał piłkę do *Christiano Ronaldo*. I wszyscy to rozumieją. Mało: na ogół tylko taka forma jest akceptowana w społeczności kibiców piłkarskich. Mimo wszystko jednak jest to ślepa uliczka. A wystarczy odrobina wysiłku i okaże się, że deklinowanie obcych nazwisk wcale nie jest takie trudne.

Odmieniać czy nie?

Jednym z największych kłopotów trapiących Polaków zmuszonych do odmiany takich nazwisk jest to, które z nich podlegają odmianie, a które nie. Podpowiadamy więc: zdecydowana większość

takich form jest odmienna. Nie będą się deklinowały jedynie nazwiska, które są:

- zakończone na akcentowaną samogłoskę „-o” (zakończone w wymowie, choć niekoniecznie zawsze w piśmie): *Hugo* [czyt. igo], *Delimeau* [czyt. delimo], *Cocteau* [czyt. kokto]; w praktyce dotyczy to niemal wyłącznie nazwisk francuskich;
- zakończone na samogłoskę „-u” – jak np. *Dumitrescu*, *Petrescu*, *Mobutu*, *Causescu*; najczęściej są to nazwiska rumuńskie, ewentualnie pochodzące z języków afrykańskich;
- zakończone na głoskę, której nie ma w języku polskim (chodzi tu tylko o wymowę) – jak np. *Francois* [czyt. fransua, fransuła], *Andrew* [czyt. endriu, endriju]; dotyczy to głównie imion i nazwisk pochodzących z języka francuskiego oraz angielskiego.

I tu w zasadzie lista jest zamykana. Każda inna forma powinna być odmienna. Oczywiście diabeł tkwi w szczegółach, ale wbrew pozorom lista nazwisk pochodzących z innych języków, które powinny być odmieniane w polszczyźnie, jest naprawdę długa. Kłopoty sprawiać będzie tylko to, jak dostosować obcą formę zapisu do rodzimych wymogów fleksyjnych.

fol. Shutterstock.com

Po co jest nam apostrof?

I tu z pomocą przychodzi niepozorny znak interpunkcyjny, jakim jest apostrof. Jego zadaniem jest oddzielenie obcej formy od polskiej końcówki fleksyjnej. Ale uwaga! Nie jest on konieczny w każdej sytuacji. Wręcz przeciwnie – posługujemy się nim tylko wtedy, gdy pojawia

się niezgodność zapisu i wymowy obcej formy nazwiskowej. Zatem nie jest on konieczny w każdej sytuacji. Ma nam pomagać zachować oryginalną formę graficzną takiego imienia oraz nazwiska, a nie – być wyróżnikiem czy obowiązkowym składnikiem tej odmiany.

Jak to działa w praktyce? Weźmy dwa przykłady.

Oto mamy imię **Charles**. Ma ono identyczny zapis w języku francuskim i angielskim. Tymczasem w polszczyźnie będzie oddawane różnie. Zdecyduje o tym wymowa. Jeśli będziemy mówić o Francuzie o takim imieniu, wypowiemy to w formie „szarl”. Tymczasem o Angliku powiemy „czarls”. Jest różnica? Fundamentalna. W wymowie francuskiej giną nam dwie ostatnie literki; tymczasem po angielsku zaakcentujemy obecność głoski „s”. Jeśli więc będziemy mówić o kimś takim jak **Charles de Gaulle** – będziemy to imię odmieniać: **Charles’a** [szarla], **Charles’owi** [szarlowi], **o Charles’u** [szarlu]. Jeśli to będzie jednak np. **Charles Bronson** – napiszemy: **Charlesa** [czarlśa], **Charlesowi** [czarlśowi], **o Charlesie** [czarlśie].

Drugi przykład. Jeśli sięgniemy po niemieckie nazwisko **Schultze**, kończąca litera będzie wymawiana i całe nazwisko odczytamy jako „szulce”. A skoro tak, to nie potrzeba tu żadnego apostrofu w odmianie: **Schultzego**, **Schultzemu**, **z Schultzem**, **o Schultzem**. Może się jednak zdarzyć, że ktoś o tym nazwisku wyemigrował przed laty do USA. I tam z pokolenia na pokolenie jego nazwisko zostało zniekształcone. Zapis pozostał, ale odczytanie tego nazwiska się zmieniło i brzmi „szulc”. Co musimy zrobić? Uwzględnić to w odmianie: widziałem **Schultze’a** [szulca], przyglądałem się **Schultze’owi** [szulcowi], spotykałem się z **Schultze’em** [szulcem].

Przygoda z Jakiem, czyli fleksyjne uproszczenia

Jest wreszcie trzeci problem. W języku polskim staramy się odmieniać obce imiona oraz nazwiska tak, by pozostawić zapis niezmienny w stosunku do języka oryginalnego. To niestety przysparza sporo kłopotów. I dotyczy to różnych nazwisk, nie tylko angielskich.

Co z tego bowiem, że znamy zasady stosowania apostrofów; co z tego, że potrafimy wypowiedzieć w oryginale dane imię czy nazwisko, jeśli zderzymy się z polskimi zmiękczeniami. Niejednemu z nas może to przerosnąć.

Oto kilka przykładów. Francuskie imię **Pierre** [pier] jest w miarę łatwe do odmiany. Do pewnego momentu. Powiemy więc: **Pierre’a** [piera], **Pierre’owi** [pierowi], **z Pierre’em** [pierem]. I do dalej? Język popycha nas ku formie wypowiedzianej jako „o pierze”. Tylko jak to zapisać? **Pierre’ze**? **Pierrze**? **Pierre’rze**? Odpowiedź może zaskoczyć: tu napiszemy tak, jak słyszymy, czyli – o **Pierze**!

Joyce? Proszę bardzo: **Joyce’a**, **Joyce’owi**, **z Joyce’em**, ale o **Joysie**.

Mauriac? **Mauriaca**, **Mauriacowi**, o **Mauriacu** – ale z **Mauriakiem**.

Wreszcie słynny w środowiskach polonistycznych **Jacques** [żak]: **Jacques’a**, [żaka], **Jacques’owi** [żakowi], o **Jacques’u** [żaku] – ale, uwaga: z **Jakiem** [żakiem] – nie z Jacquesem, Jacques’em, Jacquem itd.

Lepiej nie odmieniać?

Owszem, możemy nie odmieniać. Możemy pisać (i mówić): spotkanie z Joe Biden, Emmanuel Macron, Olaf Scholtz; odwiedziny Charles Michel, koncert Michael Jackson, książka Balzac itd. Dlaczego bowiem mamy odmieniać Jacksona czy Bidena, skoro nie odmieniamy np. Christiana Ronalda (a tak powinno brzmieć imię i nazwisko tego piłkarza). Czy jednak o to chodzi? Zupa była Bartłomieja Bartoliniego, a na przeszkodzie Smokowi Wawelskiemu stały knowania don Pedra.

Proste. I kropka.

DR MICHAŁ WIŚNICKI

językoznawca, orędownik prostej polszczyzny
w komunikacji publicznej, przekonujący do tego
rodzime urzędy od ponad 15 lat
e-mail: m.wisnicki@uw.edu.pl

Punkty Informacyjne Funduszy Europejskich

Usługi PIFE

**Diagnoza
pomysłu**

**Wskazanie źródeł
wsparcia z FE**

**Konsultacje na etapie
przygotowania wniosku**

**Konsultacje na etapie
realizacji projektu**

**Szkolenia
na temat FE**

**Spotkania
informacyjne**

39

**punktów
informacyjnych**

179 866

**konsultacji
w 2022 roku**

Centralny Punkt Informacyjny (Warszawa)

Główne Punkty Informacyjne

(Białystok, Gdańsk, Katowice, Kielce, Kraków,
Lublin, Łódź, Olsztyn, Opole, Poznań, Rzeszów, Szczecin,
Toruń, Warszawa, Wrocław, Zielona Góra)

Lokalne oraz Mobilne Punkty Informacyjne (w całej Polsce)

Konsultacje

telefoniczne
e-mailowe
pisemne
bezpośrednie

Zapytaj

o Fundusze Europejskie

Znajdź najbliższy
Punkt Informacyjny na

www.FunduszeEuropejskie.gov.pl/punkty

Bezpłatne konsultacje

Konsultacje indywidualne u klienta
(po uzgodnieniu z PIFE)

w Centrum

„w Centrum – Magazyn Projektów Europejskich” to kwartalnik wydawany przez jednostkę budżetową Centrum Projektów Europejskich w celu popularyzacji wiedzy o Funduszach Europejskich (FE) oraz o projektach współfinansowanych ze środków unijnych. Intencją wydawcy jest integrowanie wiedzy o dostępnych FE, które leżą w gestii różnych instytucji, i dostarczanie kompleksowych informacji potencjalnym wnioskodawcom oraz innym odbiorcom.

Redakcja

Magdalena Majewska, Andrzej Stodki, Agnieszka Wojda,
Centralny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich

Redakcja współpracuje także z autorami zewnętrznymi.

Zapraszamy do zgłaszania propozycji tematów, które Państwa zdaniem warto opisać szczegółowo w kolejnych wydaniach magazynu.

Kontakt

redakcja@cpe.gov.pl
Centrum Projektów Europejskich
ul. Domaniewska 39a
02-672 Warszawa
www.cpe.gov.pl
www.FunduszeEuropejskie.gov.pl

Publikacja jest współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego z programu Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich 2021-2027.

Informacje podawane w magazynie „w Centrum” nie stanowią oficjalnego stanowiska Instytucji Zarządzających, Pośredniczących i Wdrażających poszczególne programy i nie mogą stanowić podstawy do formułowania jakichkolwiek roszczeń. Nie stanowią także oferty w rozumieniu prawa polskiego. Redakcja „w Centrum” nie odpowiada za błędną interpretację udzielonych informacji ani za skutki czynności podjętych na ich podstawie.

Egzemplarz bezpłatny
Nakład: 2500 egz.

Projekt okładki, opracowanie graficzne i skład
flpr.pl

Korekta
flpr.pl

Druk
flpr.pl

CENTRUM PROJEKTÓW
EUROPEJSKICH

www.FunduszeEuropejskie.gov.pl

www.pife.gov.pl

Punkt Informacyjny
Funduszy Europejskich

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

